

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра практики англійської мови і методики її навчання

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри практики англійської
Мови і методики її навчання,
доцент, кандидат філологічних наук
_____ Віра СЛІПЕЦЬКА
«_____» _____ 2025р.

**ПРАКТИКА СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В ЗАРУБІЖНІЙ
ПЕДАГОГІЦІ**

Спеціальність: Середня освіта. Мова та література (Англійська мова та зарубіжна література)

Освітня програма: Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька))

Магістерська робота

На здобуття кваліфікації – Магістр середньої освіти. Вчитель англійської мови та зарубіжної літератури , вчитель німецької мови та зарубіжної літератури

Автор роботи Юлія УКРАЇНЕЦЬ _____
підпис

Науковий керівник доктор педагогічних наук,
професор Володимир КЕМІНЬ _____
підпис

Дрогобич, 2025

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Зав. кафедрою

_____ (підпис)

_____ (дата)

**Завдання
на підготовку кваліфікаційної роботи**

1. Тема Практика сімейного виховання дітей у зарубіжній педагогіці
2. Керівник доктор педагогічних наук, професор Кемінь Володимир Петрович
3. Студент Українець Юлія Ігорівна
4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі
 - ☐ Розкрити сутність поняття «сімейне виховання» у зарубіжній педагогічній теорії.
 - ☐ Проаналізувати педагогічну компетентність батьків як чинник ефективного сімейного виховання.
 - ☐ Дослідити співпрацю сім'ї та школи в контексті зарубіжних освітніх моделей.
 - ☐ Простежити історичний розвиток і трансформацію зарубіжних підходів до сімейного виховання (XIX – поч. XXI ст.).
 - ☐ Висвітлити сучасні тенденції сімейного виховання у міжнародному освітньому просторі
 - ☐ Дослідити країнознавчі моделі сімейного виховання Великої Британії, Франції та Німеччини.
 - ☐ Провести порівняльний аналіз моделей сімейного виховання зазначених країн.
 - ☐ Визначити можливості адаптації зарубіжного досвіду для українського освітнього середовища.
5. Список рекомендованої літератури
 - ☐ Bronfenbrenner U. *The Ecology of Human Development*.
 - ☐ Montessori M. *The Montessori Method*.
 - ☐ Froebel F. *The Education of Man*.
 - ☐ Durrant J. *Positive Discipline in Everyday Parenting*.
 - ☐ OECD. *Parenting in the Digital Age*.
 - ☐ UNICEF. *Positive Parenting Report*.
 - ☐ Mead M. *Growing Up in New Guinea*.
 - ☐ Education Endowment Foundation. *Parental Engagement*.
6. Етапи підготовки роботи

№	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1	Визначення теми, мети, завдань дослідження	Листопад 2024р.	
2	Аналіз наукових джерел та формування теоретичної бази	Листопад - лютий 2024-25р.	
3	Написання розділів 1–2 (теоретико-історичний аналіз)	Січень – квітень 2025р.	
4	Написання розділів 3–4 (країнознавчі студії та порівняльний аналіз)	Березень – червень 2025р.	
5	Написання розділу 5 (адаптаційні можливості для України)	Червень – липень 2025р.	
6	Узагальнення результатів	Серпень 2025р.	
7	Оформлення роботи відповідно до вимог	Вересень – листопад 2025р.	
8	Підготовка до захисту	Листопад – грудень 2025р.	

5. Дата видачі завдання _____
6. Термін подачі роботи керівнику _____
7. З вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлений (а)

(підпис студента)

8. Керівник _____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Українець Ю.І «Практика сімейного виховання дітей в зарубіжній педагогіці» - Кваліфікаційна (магістерська) робота на здобуття освітнього ступеня магістра за освітньою програмою «Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька))» спеціальності 014 «Середня освіта (англійська мова та література)». – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2025.

Магістерську роботу присвячено аналізу теоретичних основ, історичного розвитку та сучасних тенденцій сімейного виховання в зарубіжній педагогіці. На основі вивчення поглядів М. Монтессорі, Ф. Фребеля, М. Мід, К. Роджерса, У. Бронфенбреннера та сучасних міжнародних досліджень визначено ключові підходи до формування поведінкових, емоційних і соціальних компетентностей дитини в сім'ї. Розкрито роль батьківської педагогічної компетентності, позитивної дисципліни, ментального здоров'я батьків та взаємодії сім'ї й школи у становленні дитини. Окреслено тенденції розвитку сімейного виховання у ХХІ столітті, включно з цифровим батьківством, онлайн-підтримкою та інноваційними соціально-освітніми ініціативами.

Наукова новизна полягає в узагальненні еволюції зарубіжних моделей сімейного виховання від ХІХ століття до сьогодення та виокремленні чинників, що визначають їх ефективність. Практичне значення полягає у можливості застосування зарубіжних практик у вдосконаленні української моделі сімейного виховання.

Ключові слова: сімейне виховання, педагогічна компетентність батьків, позитивна дисципліна, зарубіжна педагогіка, взаємодія сім'ї та школи, ментальне здоров'я, цифрове батьківство.

ANNOTATION (English)

Ukrainets, Yu.I. *Practice of Family Education of Children in Foreign Pedagogy* – Qualification (Master's) Thesis for obtaining the educational degree of Master in the educational program “Secondary Education (Language and Literature (English, German))” of the specialty 014 “Secondary Education (English Language and Literature).” – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, 2025.

The master's thesis examines the theoretical foundations, historical development, and modern trends of family education in foreign pedagogy. Based on the works of M. Montessori, F. Froebel, M. Mead, C. Rogers, U. Bronfenbrenner, and recent international studies, the research outlines key approaches to shaping children's behavioral, emotional, and social competencies within the family. The thesis highlights the role of parental pedagogical competence, positive discipline, parental mental health, and family-school cooperation in children's development. Modern tendencies of the 21st century are described, including digital parenting, online parental support, and innovative socio-educational initiatives.

The scientific novelty lies in summarizing the evolution of foreign family-education models from the 19th century to the present and identifying factors that ensure their effectiveness. The practical significance involves the possibility of applying foreign practices to improve the Ukrainian model of family education.

Keywords: family education, parental pedagogical competence, positive discipline, foreign pedagogy, family-school cooperation, mental health, digital parenting.

ANNOTATION (Deutsch)

Ukrainets, Yu.I. *Praxis der familiären Erziehung von Kindern in der ausländischen Pädagogik* – Qualifikationsarbeit (Masterarbeit) zur Erlangung des akademischen Grades „Master“ im Rahmen des Studienprogramms „Sekundarschulbildung (Sprache und Literatur: Englisch, Deutsch)“, Fachrichtung 014 „Sekundarschulbildung (Englische Sprache und Literatur)“. – Staatliche pädagogische Universität Drohobytsch namens Iwan Franko, Drohobytsch, 2025.

Die Masterarbeit untersucht die theoretischen Grundlagen, die historische Entwicklung sowie moderne Tendenzen der familiären Erziehung in der ausländischen Pädagogik. Auf der Basis der Ansichten von M. Montessori, F. Fröbel, M. Mead, C. Rogers, U. Bronfenbrenner sowie aktueller internationaler Studien werden zentrale Ansätze zur Entwicklung von Verhaltens-, emotionalen und sozialen Kompetenzen von Kindern in der Familie herausgearbeitet. Die Arbeit hebt die Bedeutung der pädagogischen Kompetenz der Eltern, der positiven Disziplin, der psychischen Gesundheit der Eltern sowie der Zusammenarbeit zwischen Familie und Schule für die kindliche Entwicklung hervor. Zudem werden aktuelle Tendenzen des 21. Jahrhunderts beschrieben, darunter digitales Elternsein, Online-Unterstützung und innovative sozialpädagogische Initiativen.

Die wissenschaftliche Neuheit der Arbeit besteht in der systematischen Darstellung der Entwicklung ausländischer Modelle familiärer Erziehung vom 19. Jahrhundert bis heute sowie in der Herausarbeitung der Faktoren, die deren Wirksamkeit bestimmen. Der praktische Wert liegt in der Möglichkeit, internationale Erfahrungen zur Verbesserung des ukrainischen Modells der familiären Erziehung anzuwenden.

Schlüsselwörter: familiäre Erziehung, pädagogische Elternkompetenz, positive Disziplin, ausländische Pädagogik, Zusammenarbeit zwischen Familie und Schule, psychische Gesundheit, digitales Elternsein.

Зміст

5	
6	
7	
10	
12	
12	
14	
16	
19	
20	
20	
2.2.	Трансформація підходів до сімейного виховання у другій половині ХХ ст.22
2.3.	Сучасні тенденції сімейного виховання (2010–2020-ті роки)23
26	
27	
27	
29	
31	
33	
34	
34	
35	
4.3.	Форми і засоби реалізації40
42	
44	
46	
46	
47	
50	

51

53

ВІСНОВОК⁵⁴

SUMMARY⁵⁵

56

58

63

63

Вступ

Сімейне виховання посідає центральне місце у становленні особистості дитини та формуванні її соціальної, моральної й емоційної зрілості. Саме сім'я забезпечує перший досвід взаємодії з навколишнім середовищем, створює умови для розвитку ціннісних орієнтацій, навичок комунікації, саморегуляції та відповідальної поведінки. У сучасних соціокультурних умовах, що характеризуються динамічними змінами, цифровізацією, міграційними процесами та зростанням психологічних навантажень на сім'ю, питання ефективної організації сімейного виховання набуває особливого значення.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою в узагальненні та осмисленні зарубіжних теоретичних і практичних напрацювань у галузі сімейного виховання. Важливим є вивчення історичних тенденцій, педагогічних ідей XIX–XX століть, сучасних підходів позитивної та гуманістичної педагогіки, а також сучасних світових моделей підтримки батьківства. Міжнародні організації, такі як UNICEF, UNESCO, WHO та OECD, наголошують на критичній ролі сім'ї у формуванні компетентної, соціально активної й психологічно стійкої особистості, що підтверджує важливість системного аналізу сімейного виховання у світовому контексті.

Мета дослідження — проаналізувати практики сімейного виховання в зарубіжній педагогіці, простежити їх історичний розвиток та визначити можливості застосування таких практик в українському освітньому середовищі.

Об'єкт дослідження — сімейне виховання як педагогічне явище.

Предмет дослідження — еволюція, особливості та сучасні тенденції організації сімейного виховання у зарубіжних країнах.

Завдання дослідження:

Розкрити сутність та теоретичні засади сімейного виховання.

Дослідити історичні етапи становлення зарубіжних підходів до сімейного виховання.

Проаналізувати сучасні тенденції розвитку сімейного виховання у світовій педагогіці.

Охарактеризувати країнознавчі моделі сімейного виховання (Велика Британія, Франція, Німеччина).

Провести порівняльний аналіз зарубіжних моделей сімейного виховання.

Визначити адаптаційні можливості зарубіжного досвіду для України.

Методи дослідження:

Аналіз і узагальнення наукових джерел, системно-структурний аналіз, історико-педагогічний метод, порівняльно-педагогічний аналіз, тематичне групування, контент-аналіз матеріалів міжнародних організацій та сучасних дослідницьких публікацій.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному розгляді зарубіжного досвіду сімейного виховання крізь призму історичних трансформацій та сучасних підходів, а також у визначенні ключових чинників, що забезпечують ефективність моделі сімейного виховання в різних країнах.

Практичне значення полягає у можливості використання узагальнених висновків та рекомендацій для вдосконалення сімейного виховання в Україні, розвитку педагогічної компетентності батьків, підвищення ефективності партнерства «сім'я — школа — громада» та врахування світових тенденцій у розробці освітніх програм.

Структура магістерської роботи включає вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

1.1. Сутність поняття «сімейне виховання» у педагогічній теорії

Сімейне виховання — це органічний процес, у якому батьки активно впливають на розвиток дитини, створюючи умови для її гармонійного зростання у сім'ї. Цей процес охоплює формування у дитини моральних, емоційних, інтелектуальних та соціальних умінь, а також передачу цінностей через любов, приклад батьків, підтримку та спілкування. У сімейному середовищі відбувається розвиток особистості, де крім фізичного обслуговування важливу роль відіграє емоційна взаємодія, що створює зростання психологічного здоров'я дитини.

Згідно з посібником *Parenting without Violence* (міжнародний методичний пакет організації *Save the Children*, спрямований на запобігання насильству в сім'ї та формування безпечних виховних практик), позитивна дисципліна передбачає партнерські стосунки та розвиток внутрішньої мотивації дитини без використання покарань чи насильства [45]. У цьому посібнику викладено принципи ненасильницького виховання, техніки позитивної комунікації, методи емоційної підтримки дітей та стратегії вирішення конфліктів у родині.

Теорія У. Бронфенбреннера (Urie Bronfenbrenner — видатний американський психолог і засновник екологічної теорії розвитку людини) розглядає сім'ю як основну мікросистему, що формує соціальну поведінку дитини [4]. У своїй екологічній моделі Бронфенбреннер описав розвиток дитини як результат взаємодії між кількома рівнями середовища: мікросистемою (сім'я, школа), мезосистемою (взаємозв'язки між цими середовищами), екзосистемою (умови, що впливають опосередковано) та макросистемою (культурні норми, політика, цінності суспільства).

Саме сім'я, за Бронфенбреннером, є найближчим і найсильнішим впливовим середовищем, у якому закладаються базові моральні принципи, емоційні реакції та моделі поведінки, що визначають індивідуальний розвиток та здатність дитини інтегруватися в суспільство.

Сім'я є першим місцем, де дитина засвоює соціальні ролі, які потім використовуються в школі та в суспільстві. Крім того, добрі умови в сім'ї допомагають розвивати інтелектуальні, соціальні та емоційні здібності, наприклад, емпатію, здатність витримувати труднощі та приймати правильні рішення.

Звіт ЮНЕСКО (UNESCO — United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization / Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) 2021 року підкреслює, що якісне сімейне виховання має ключове значення для соціалізації, оскільки відіграє роль у формуванні перших соціальних навичок та усвідомлення моральних норм [50].

Нові дослідження, опубліковані в журналі *Frontiers in Psychology* (міжнародний рецензований науковий журнал з психології) у 2024 році, вказують на необхідність враховувати психологічне здоров'я батьків та культурні особливості під час виховання дітей [23].

Встановлено, що рівень компетентності батьків тісно пов'язаний із загальним добробутом дитини та стабільністю сім'ї [1].

Довготривалі дослідження, опубліковані в *BMC Pediatrics* (відомий міжнародний медичний журнал, що спеціалізується на педіатричних дослідженнях) у 2024 році, показують, що ефективність виховних інтервенцій залежить від їх системного підтримування, оскільки з часом їхній вплив може поступово зменшуватись [8].

Сімейне виховання розглядається як процес, який має кілька рівнів, і він включає не тільки передачу моральних норм, а й формування основної системи світогляду, ставлення до себе та оточуючих. Дослідники підкреслюють, що в дитинстві формуються перші уявлення про безпеку, довіру, спілкування та вираження емоцій, що значно впливає на здатність дитини адаптуватися в школі та суспільстві. У цьому сенсі сімейне виховання є основою, на якій будується подальший освітній процес.

Важливим фактором є стиль сімейного виховання, який визначає характер взаємодії між дорослим і дитиною. Нові дослідження підкреслюють необхідність балансу між вимогами та підтримкою, оскільки саме такий підхід створює найкращі умови для розвитку відповідальності та автономності. Структура виховання впливає на формування таких якостей, як впевненість у собі, вміння саморегулюватися, здатність вирішувати конфлікти та будувати соціальні зв'язки.

Сучасна педагогічна думка надає окрему увагу ролі емоційного клімату в сім'ї. Позитивна атмосфера, стабільність у стосунках між батьками, взаємне повага та підтримка створюють основу для емоційної стійкості дитини. Навпаки, напружене середовище, часті конфлікти та непослідовність у вихованні можуть вплинути на розвиток тривожності, порушень поведінки та зменшення навчальної мотивації.

Не менш важливим елементом сімейного виховання є розвиток соціальних навичок. Саме в сім'ї дитина навчається працювати в команді, дотримувати правила, взаємодіяти з дорослими та ровесниками, приймати спільні рішення, розв'язувати конфлікти та домовлятися. Ці навички є основою для успішної адаптації в групах та ефективного участі в шкільному житті.

Також слід зазначити, що в сучасному світі виховання дітей в сім'ї набуває нових форм та рівнів через технологічні зміни. Поява цифрових платформ, поширення гаджетів і соціальних мереж змінює спосіб взаємодії в родині та впливає на формування інформаційних уявлень у молодших осіб. У цьому випадку роль батьків полягає не тільки в регулюванні доступу до цифрових ресурсів, а й у розвитку у дітей цифрової грамотності, навичок критичного аналізу та безпечної праці з цифровими технологіями.

Узагальнюючи, сутність сімейного виховання в сучасній педагогічній теорії розглядається як багатокомпонентний процес, який охоплює емоційне, когнітивне, моральне та соціальне розвиток дитини. Якість цього процесу залежить від цінностей сім'ї, взаємовідносин між її членами, рівня педагогічної культури батьків та умов, в яких живе дитина. Саме тому сімейне виховання не є просто педагогічною практикою, а є складною системою життєвих взаємовідносин, яка впливає на формування особистості.

1.2. Педагогічна компетентність батьків як запорука успішного виховання

Педагогічна компетентність батьків є важливим елементом ефективного виховання, оскільки вона визначає здатність батьків забезпечувати розвиток дитини в емоційній, інтелектуальній та соціальній сферах. Ця компетентність вимагає вміння створювати емоційно безпечне середовище та розвивати соціальні навички дитини.

Програма Triple P (Positive Parenting Program — «Програма позитивного батьківства») є прикладом ефективного інструменту підвищення батьківської компетентності. Це міжнародна багаторівнева програма психологічної підтримки батьків, розроблена австралійським психологом Меттом Сандерсом.

Її мета полягає у формуванні позитивних методів виховання, зниженні батьківського стресу та розвитку навичок конструктивної взаємодії з дитиною. Triple P охоплює декілька рівнів інтенсивності — від коротких інформаційних сесій до індивідуальної підтримки для сімей, що стикаються з серйозними поведінковими труднощами.

Програма допомагає знижувати рівень стресу в батьків, удосконалювати їхні комунікативні навички та зменшувати ймовірність поведінкових проблем у дітей. Дослідження підтверджують, що участь у цій програмі сприяє зниженню батьківського стресу, підвищенню впевненості у вихованні та зменшенню ризику поведінкових розладів у дітей [25].

Батьки, які володіють педагогічними знаннями та навичками, ефективніше реагують на потреби дітей, вирішують проблеми та сприяють їхньому розвитку. Програми, подібні до Triple P, позитивно впливають на добробут сім'ї, підвищуючи батьківську компетентність, що, у свою чергу, сприяє гармонійному розвитку дітей. За даними UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund — Дитячий фонд ООН), використання онлайн-ресурсів, мобільних додатків і відеоматеріалів дозволяє батькам легко засвоювати нові навички [52] [51].

Останні дослідження свідчать, що групові програми для батьків сприяють покращенню результатів завдяки соціальній підтримці та взаємному навчанню [49]. Однак науковці підкреслюють, що ефективність таких програм значно залежить від культурного середовища [30]. Також вчені зазначають, що психічний стан батьків, особливо наявність тривожності або депресії, значно впливає на їхню впевненість у вихованні [41]. У багатьох дослідженнях з'явилася нова ідея — усвідомлене батьківство (mindful parenting), яке допомагає батькам краще рефлексувати та проявляти емпатію під час взаємодії з дітьми [27].

Педагогічна компетентність батьків тісно пов'язана зі стилем виховання, який вони застосовують під час повсякденного взаємодіяння з дитиною. Демократичний (авторитетний) стиль вважається найкращим, оскільки в ньому поєднуються підтримка, емпатія та чіткі межі, що сприяє формуванню відповідальності та саморегуляції. Авторитарний стиль може призвести до зростання тривожності у дітей, зменшити їхню ініціативність, а надмірно ліберальний — викликати проблеми з самоконтролем. Непослідовний стиль ускладнює емоційний розвиток дитини, оскільки викликає непередбачуваність у діях батьків і підриває відчуття безпеки. Отже, здатність створювати здорові

межі та адаптувати стиль виховання відповідно до потреб дитини є важливою частиною педагогічної компетентності.

Важливим елементом компетентності є вплив сімейного стресу на методи виховання. Високе емоційне навантаження, конфлікти, втома або психологічна нестабільність батьків часто зменшують здатність дорослих реагувати на поведінкові проблеми дітей спокійно та стабільно. У таких ситуаціях батьки можуть відчувати потребу в надмірному контролі або навпаки — не встановлювати жодних правил. Тому формування навичок емоційної саморегуляції, зменшення рівня стресу та виявлення власних реакцій є необхідним умовою ефективного виховання дітей у сім'ї.

Батьки відіграють важливу роль як приклад для дитини. Оскільки діти набувають багатьох соціальних та емоційних реакцій шляхом подражання, поведінка дорослих часто визначає, яким чином дитина буде реагувати на складнощі. Такі якісні властивості, як конструктивне ставлення, емоційна стабільність, здатність до діалогу та повага до інших — батьки передають дитині не словами, а через свої дії. Якщо батьки демонструють непостійну або агресивну поведінку, дитина також схильна приймати подібні способи взаємодії. Тож роль дорослого як моделі поведінки є одним із найважливіших чинників у формуванні педагогічної компетентності.

Узагальнюючи, педагогічна компетентність батьків охоплює не лише знання та навички, але й здатність розуміти свій особистий стиль виховання, керувати емоціями та виставляти приклади поведінки, які сприяють гармонійному розвитку дитини. Важливе поєднання всіх цих елементів утворює основу для ефективної комунікації в сім'ї та забезпечує позитивний виховний ефект.

1.3. Співпраця сім'ї та школи: зарубіжні практики

Взаємодія між родиною та школою важлива для того, щоб дитина легше адаптувалася до шкільного середовища. Таке співробітництво вимагає не лише допомоги у навчанні, а й активної участі батьків у розвитку соціальних умінь, емоційної стабільності та психологічного комфорту.

Програма Positive Discipline (підхід «Позитивна дисципліна», розроблений Джейн Нелсен і заснований на принципах взаємоповаги, емпатії та ненасильницького виховання) є одним із ефективних підходів до співпраці батьків і вчителів, що сприяє утворенню єдиного способу виховання та навчання [14].

Дослідження Education Endowment Foundation (EEF — Фонд підвищення освітніх результатів, Велика Британія) вказують, що активна участь батьків у процесі навчання дітей призводить до покращення їхніх академічних досягнень [17].

Сучасні підходи (2023–2025) доповнюють цю концепцію новими формами партнерства:

- дослідження 2025 року засвідчують, що ефективна співпраця передбачає розв'язання конфліктів і підготовку вчителів до роботи з «важкими» батьками [2];
- моделі Multi-Tiered System of Support (MTSS — багаторівнева система підтримки) та Family-School-Community Collaboration (FSCC — співпраця сім'ї, школи та громади) передбачають системний підхід, коли сім'я є повноцінним партнером освітнього процесу [26][33]. Ці моделі спрямовані на поєднання ресурсів школи, родини та місцевої спільноти для створення комплексної підтримки розвитку дитини
- ініціативи Parents as Allies Partnership (партнерська програма «Батьки як союзники», спрямована на співпрацю батьків і шкіл у розробленні та впровадженні освітніх стратегій) зміщують акцент із пасивної участі на спільне проєктування освітніх стратегій [48].
- зростає роль співпраці школи та сім'ї у підтримці психічного здоров'я дітей, розвитку саморегуляції та відчуття приналежності [31];
- водночас фіксуються проблеми — нерівний доступ до ресурсів, культурні бар'єри, різниця очікувань між батьками й освітянами [5][34] [10].

Ефективна співпраця між сім'єю та школою у закордонних підходах розглядається не лише як додаткова форма підтримки навчання, але й як основна складова педагогічної системи, спрямована на повний розвиток дитини. У багатьох країнах батьки беруть участь у плануванні освітніх шляхів, надають поради щодо особливостей розвитку дітей різних вікових груп та включаються у створення індивідуальних планів підтримки. Такий підхід заснований на визнанні того, що батьки мають унікальну інформацію про рівень розвитку, темперамент і поведінку своїх дітей, а тому їхня участь значно покращує результати педагогічних заходів.

Зарубіжні досвіди демонструють, що одним із ефективних способів є організація стабільних форм взаємодії між школою та родинами. Це включає не лише збори батьків, а й особисті очні зустрічі, електронні засоби комунікації, наставницькі програми, тематичні заняття та сімейні клуби, які сприяють укладенню зв'язку та співпраці. Систематичне та відкрите спілкування зменшує

кількість конфліктів, дозволяє швидко виявляти складнощі та створює відчуття залученості батьків до життя їхніх дітей.

Окремо зазначається роль вчителів як фасилітаторів співпраці. У закордонних школах педагогів часто навчають працювати з батьками, особливо з тими, хто переживає стрес або не має достатнього рівня педагогічних знань. Таке навчання охоплює техніки ненасильницької комунікації, стратегії вирішення конфліктів та навички роботи з різними стилями батьківської участі. Таким чином, спільна робота вчителів і батьків ґрунтується на взаємному повазі, рівноправності та усвідомленні спільної відповідальності за навчання та соціальний розвиток дитини.

Окремо зазначається роль вчителів як фасилітаторів співпраці. У закордонних школах педагогів часто навчають працювати з батьками, особливо з тими, хто переживає стрес або не має достатнього рівня педагогічних знань. Таке навчання охоплює техніки ненасильницької комунікації, стратегії вирішення конфліктів та навички роботи з різними стилями батьківської участі. Таким чином, спільна робота вчителів і батьків ґрунтується на взаємному повазі, рівноправності та усвідомленні спільної відповідальності за навчання та соціальний розвиток дитини.

У багатьох країнах також поширена практика залучення громади до співпраці між сім'єю та школою. Це можуть бути громадські організації, волонтерські рухи, служби психологічної підтримки, спортивні та культурні центри. Участь громади розширює виховні можливості школи, створюючи різноманітні середовища для розвитку дітей та підтримки їхніх батьків. Відтак модель «сім'я – школа – громада» виступає не лише освітньою, а й соціальною системою, спрямованою на створення оптимальних умов для зростання дитини.

Незважаючи на значні досягнення закордонних підходів, дослідники також визначають певні труднощі. Серед них — нерівність у доступі батьків до інформації, відсутність часу через зайнятість, мовні бар'єри або відмінності в культурних традиціях, які можуть створювати складнощі в взаємодії з навчальними закладами. Отже, важливо, щоб освітні установи враховували різноманітність родин та запропонували гнучкі форми співпраці, які дозволять залучати батьків незалежно від їхніх умов та можливостей.

Узагальнюючи, іноземні практики показують, що ефективна співпраця між родиною та школою будується на рівноправності, довірі, відкритому спілкуванні та партнерстві. Така співпраця не лише збільшує навчальні

досягнення, але й підтримує емоційну стійкість, розвинення соціальної компетентності та загальне добробут дітей.

Висновки до першого розділу

Аналіз основ сімейного виховання в іноземній педагогіці свідчить, що ефективність цього процесу значною мірою залежить від якості взаємовідносин в родині, рівня професійної підготовки батьків та їхнього співпраці з училищем. Сучасні загальноміжнародні підходи підкреслюють важливість співпраці між сім'єю та школою, гуманістичного ставлення, емоційної підтримки та формування в дитини здатності до відповідальних дій. Акцент на цій темі зроблений й в інших країнах, де вважається, що сім'я та освіта мають діяти однаково, забезпечуючи всебічний розвиток дитини та її психологічне благополуччя.

У багатьох дослідженнях також підкреслюється значення створення правильного клімату в сім'ї, який відкріплюється довірою, взаємним поваженням та послідовністю виховних засобів.

Ефективним є поєднання емоційної підтримки з чіткими, але гнучкими правилами, що сприяє формуванню у дитини внутрішньої мотивації та здатності регулювати власні емоції. Крім того, світовий досвід підкреслює важливість психологічної підготовки батьків до виховання, їхнього здатності враховувати особливості дитини та використовувати методи, які не викликають насильство. У результаті ці підходи підвищують емоційну стабільність дитини, розвивають соціальні навички та сприяють кращій адаптації в освітній середовищі.

Крім того, аналіз іноземних підходів показує, що сучасне виховання дитини у сім'ї розглядається як складний процес, який враховує емоційний, розумовий та соціальний розвиток дитини. У багатьох країнах спостерігається тенденція до створення партнерських взаємовідносин між сім'єю та освітніми закладами, що дозволяє будувати єдине середовище для виховання та забезпечувати безперервну підтримку дитини на кожному етапі її розвитку.

Важливо звернути увагу на індивідуальний підхід у вихованні, що передбачає врахування особливостей кожної дитини, її темпу розвитку, емоційних потреб та соціального досвіду. Такий підхід підтримується розвитком педагогічної компетентності батьків, які не тільки отримують нові знання, але й навчаються критично оцінювати свої виховні дії та коригувати їх у залежності від змінних умов.

Зарубіжні моделі сімейного виховання показують, що найефективнішими є ті, що ґрунтуються на принципах поваги, відкритого діалогу та спільної відповідальності за результат виховання. Важливим елементом є підтримка психічного здоров'я батьків, розвиток навичок саморегуляції та емоційної грамотності в родині, які створюють стійкий позитивний вплив на поведінку та емоційний добробут дітей. Отже, перший розділ свідчить про те, що сімейне виховання у міжнародному контексті є динамічною системою, яка потребує постійного вдосконалення та адаптації до сучасних умов, а її якість визначає основу для подальшого успішного розвитку дитини.

РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЦІ (XIX – ПОЧАТОК XXI ст.)

2.1. Зародження теоретичних основ сімейного виховання (XIX – перша половина XX ст.)

У XIX столітті європейська педагогіка почала переглядати роль сім'ї у вихованні дітей. Авторитарні методи поступово змінилися на гуманістичні, які розглядали дитину як унікальну особистість із власними потребами та можливостями. Цей час став початком переходу до більш м'яких та уважних підходів у вихованні, які були спрямовані на визнання особливостей кожної дитини.

Марія Монтессорі (Maria Montessori — італійська лікарка, педагогиня й реформаторка освіти, засновниця всесвітньо відомої «методики Монтессорі») створила теорію виховання, яка прагнула забезпечити дитині можливість вільного розвитку, враховуючи її внутрішній світ та природний ритм росту [39]. Її підхід набув популярності у Франції, Великій Британії, Німеччині та США, пропонуючи методи для підтримки самостійності та відповідальності дитини.

Фрідріх Фребель (Friedrich Fröbel — німецький педагог-гуманіст, засновник першого у світі дитячого садка та автор концепції дошкільної освіти) підкреслював значення гри як основного інструменту сімейного виховання. Його концепція пов'язувала педагогіку з любов'ю, природою та інтуїтивним навчанням [24]. Ідеї гри як ключового елемента розвитку стали основою педагогічних систем XX століття.

Американська антропологиня Маргарет Мід (Margaret Mead — провідна дослідниця культури та виховання, відома своїми польовими дослідженнями у

Меланезії та Самоа) довела, що моделі виховання залежать від соціокультурного контексту, що підтвердило необхідність урахування культурних особливостей у педагогічній практиці [36].

У Великій Британії Елеонор Босанкет (Helen Eleanor Bosanquet — британська соціальна реформаторка, дослідниця суспільного добробуту, активістка руху благодійних організацій Charity Organisation Society) виступала за поєднання морального виховання в сім'ї з активною участю держави та шкіл [3]. Її думки стали важливою умовою для формування моделі спільної відповідальності за виховання дитини, яка пізніше вплинула на створення соціальних програм підтримки родин.

У XIX — першій половині XX століття розвиток теоретичних основ сімейного виховання характеризувався поступовим переходом від уніформованих методів виховання до усвідомлення значення особистих особливостей дитини. У цей час встановлюється уявлення про те, що сім'я є не просто місцем догляду, а головним простором формування емоційної сфери, моральних принципів та перших соціальних навичок. Саме тому учні цього етапу акцентували увагу на необхідності створення доброзичливого сімейного середовища, яке сприяє розвитку самостійності та внутрішньої мотивації дітей.

У різних країнах активно розроблялися різні моделі, де на першому місці стояли взаємовідносини між дитиною та дорослим. Педагоги-гуманісти підкреслювали важливість емпатії, підтримки та сталості, вважаючи, що атмосфера любові та довіри сприяє розвитку особистих якостей дитини. Важливою стає здатність дорослих чути емоції дитини, усвідомлювати її переживання й створювати умови для вільного самовираження. Це стало важливою основою для подальшого розвитку концепцій, спрямованих на дитину.

Паралельно з гуманістичними напрямками у педагогічній думці поширювалися ідеї системного і соціального підходів до виховання. Дослідники почали розглядати сім'ю не окремо, а в контексті соціального середовища, економічних умов та культурних традицій. Це призвело до того, що усвідомили залежність виховання дитини не лише від внутрішніх можливостей родини, а й від підтримки, яку надають школа, громада та держава. Такий підхід став основою для створення перших соціально орієнтованих програм, спрямованих на допомогу батькам та забезпечення сприятливих умов для виховання.

Узагальнюючи тенденції цього періоду, можна відзначити, що виникає теоретична основа сімейного виховання, яка характеризується переходом від жорстких нормативних моделей до більш гнучких, спрямованих на розвиток самоцінності дитини та її природного потенціалу. Гуманістичні та культурно-

чутливі підходи, які були запропоновані визначними мислителями того часу, стали основою для педагогічних ідей XX століття, що розглядають сім'ю як головний інститут соціалізації та розвитку особистості.

2.2. Трансформація підходів до сімейного виховання у другій половині XX ст.

Після Другої світової війни європейська педагогіка зосередила увагу на забезпеченні психологічного добробуту дитини в родині. Соціальні й економічні потрясіння сприяли пошуку нових підходів до формування гармонійної особистості та створення умов для емоційної безпеки.

Карл Роджерс (Carl Rogers — американський психолог, один із засновників гуманістичної психології та автор клієнт-центрованої терапії) наголошував на необхідності безумовного прийняття дитини, емпатії та активного слухання [44]. Його ідеї сприяли формуванню позитивного стилю сімейного виховання, який підтримує розвиток самоповаги та самостійності.

Екологічна модель Урі Бронфенбреннера (Urie Bronfenbrenner — американський психолог українського походження, автор екологічної теорії розвитку дитини) підкреслює важливість сім'ї як основного середовища соціалізації, що взаємодіє з макросистемою (культура, цінності, політика), мезосистемою (взаємозв'язки між сім'єю, школою та іншими середовищами) та хроносистемою (історичні та вікові зміни) [4]. Такий підхід дає змогу розглядати виховання в контексті складної соціальної структури та взаємодії різних чинників.

У Франції з 1970-х років почалися програми підтримки сімей та активної співпраці між родиною і школою. Ці ініціативи стали підґрунтям для створення інклюзивних умов у закладах освіти та забезпечення рівних можливостей для дітей з різних соціальних груп.

У другій половині XX століття поширення отримали підходи, які розглядали виховання як складний процес, враховуючи особливості дітей та потреби сім'ї. У різних країнах почали удосконалювати підхід до емоційної атмосфери у сім'ї, роль взаємного поваги та партнерства між батьками та дитиною. Західні науковці підкреслювали, що емоційна стабільність дорослих, їх здатність керувати власними почуттями та висловлювати підтримку безпосередньо впливають на психологічне розвиток дитини.

Паралельно з цим, у педагогічних та соціальних системах кількох країн активно впроваджувалися програми освіти для батьків, спрямовані на підвищення педагогічної культури дорослих.

Такі ініціативи включали тренінги з позитивного взаємодії, курси з розвитку батьківської компетентності та консультаційні послуги, які допомагали сім'ям змінювати себе під впливом змін в суспільстві. Цей період ознаменувався зміною підходу від контролю та покарань до підтримувальних та гуманних форм виховання.

У багатьох країнах з'явилося поняття партнерства «сім'я – школа», яке поступово стало необхідною частиною освітніх систем. Школи почали розглядати батьків не як пасивних спостерігачів, а як активних учасників педагогічного процесу. Це сприяло розвитку моделей взаємодії, у яких звертається увага на спільне вирішення проблем, ранню профілактику труднощів та формування позитивного ставлення до навчання у дітей.

Окрім цього, зростає увага до впливу соціальних змін на виховання.

Урбанізація, збільшення кількості ядерних сімей, адаптація до швидких темпів розвитку суспільства призвели до створення програм підтримки, спрямованих на зменшення навантаження на батьків та забезпечення доступу до необхідних ресурсів для виховання дітей. Соціальні служби та освітні заклади збільшили співпрацю, щоб допомагати сім'ям у справленні з новими викликами.

Узагальнюючи, друга половина ХХ століття стала важливим етапом переходу до більш гнучких, гуманістичних та соціально чутливих моделей сімейного виховання.

Виховання розглядалося не лише як справа родини, а як процес, що потребує участі суспільства, держави та освітніх установ. Саме в цей час починаються основи сучасних підходів до підтримки сімей, розглядання батьківської освіти та утворення партнерства між усіма учасниками виховного процесу.

2.3. Сучасні тенденції сімейного виховання (2010–2020-ті роки)

У ХХІ столітті сімейне виховання в Європі та США зазнало суттєвих змін під впливом цифрової трансформації, соціальної динаміки й переосмислення ролі батьківства.

➤ Цифрове батьківство.

Батьки відіграють ключову роль у формуванні цифрової грамотності дітей. Дослідження OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development — Організація економічного співробітництва та розвитку) та UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund — Дитячий

фонд ООН) підкреслюють, що рівень цифрової компетентності батьків впливає на емоційний стан і соціальні навички дітей [42][54].

➤ Позитивне батьківство.

Підхід, заснований на рекомендаціях UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund — Дитячий фонд ООН) та Save the Children (міжнародна благодійна організація, що захищає права дітей), спрямований на виховання без покарань, розвиток внутрішньої мотивації та довірливих стосунків між батьками й дітьми [56][46].

➤ Онлайн-підтримка та державні ініціативи.

У Великій Британії працюють Parenting Hubs (центри підтримки батьків), у Франції — мережі REAAP (Réseaux d'Écoute, d'Appui et d'Accompagnement des Parents — мережі слухання, підтримки та супроводу батьків), у Німеччині — Elternbegleitung (програми педагогічного та соціального супроводу батьків), які підвищують педагогічну компетентність батьків і допомагають родинам у вихованні дітей [19].

➤ Ментальне здоров'я батьків.

Звіти ВООЗ (Всесвітня організація охорони здоров'я — *World Health Organization, WHO*) та UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund — Дитячий фонд ООН) за 2024 рік доводять, що емоційний стан батьків має прямий вплив на стиль виховання, а програми психологічної підтримки знижують ризики насильства в сім'ї [57].

➤ Культурні та соціальні зміни.

Теорія «concerted cultivation» (теорія «цілеспрямованого, узгодженого виховання») передбачає усвідомлене й структуроване виховання, за якого батьки активно організовують розвиток дитини через планові заняття, гуртки, секції, постійне спілкування та стимулювання інтелектуальної активності. Цей підхід, запропонований американською соціологинею Еннетт Ларо, підкреслює роль батьків у формуванні соціального капіталу дитини: вони систематично розширюють її можливості, забезпечують доступ до освітніх ресурсів і сприяють розвитку навичок самопрезентації, комунікації та взаємодії з інституціями.

У європейських країнах концепція «concerted cultivation» часто розглядається як індикатор соціального капіталу сім'ї, оскільки передбачає високий рівень залученості батьків, їх інформованість, освітню активність і здатність створювати умови для всебічного розвитку дитини [32].

➤ Нові виклики.

Сучасні дослідження вказують на проблеми *overparenting* (надмірне батьківське піклування, коли дорослі контролюють дитину настільки сильно, що це обмежує її самостійність і здатність ухвалювати рішення) та *sharenting* (поєднання *share* + *parenting*, тобто надлишкове публікування батьками інформації, фото чи відео про дітей у соціальних мережах). Звіт Pew Research Center (американський аналітичний центр, що досліджує соціальні та цифрові тенденції) свідчить, що батьки не завжди розуміють масштаби цифрових ризиків [35]. Сучасні тенденції в сімейному вихованні показують, що у XXI столітті батьківство стало значно складнішим і багатовимірнішим. Діджиталізація, зміни у соціальних нормах, глобалізація та зростання психологічних навантажень на батьків створюють нові виклики, які потребують адаптації традиційних підходів до виховання. У багатьох країнах спостерігається зростання інтересу до підходів, що поєднують емоційну чутливість, структурованість та розвиток автономії дитини. Це призвело до поширення методів, що підкреслюють важливість партнерських взаємовідносин у сім'ї, відкритої комунікації та формування у дітей здатності самостійно приймати рішення.

Увагу заслуговує зміна ролі батьків у цифровому середовищі.

Сучасні родини мають виклик, щоб поєднувати традиційні виховні методи з навичками медіаграмотності, цифрової безпеки та управління інформаційними потоками. Це призводить до появи нових підходів, в яких батьки стають не лише вихователями, а й наставниками у сфері технологій, навчаючи дітей орієнтуватися у цифровому просторі, виявляти можливі ризики та розвивати відповідальну поведінку щодо інформації.

У той самий час зростає значення психічного здоров'я як у дорослих, так і у дітей. Батьківство тепер розглядається з огляду на емоційну стійкість, здатність саморегулюватися та здатність дорослих забезпечувати психологічний комфорт у родині. У багатьох країнах активно розвиваються програми, які підтримують батьків, і вони спрямовані на профілактику стресу, розвиток емоційної компетентності та створення здорових моделей взаємодії в сім'ї.

Крім того, сучасні методи виховання враховують різноманітність сімейних структур, економічні умови та культурний контекст.

Дослідники підкреслюють, що відхід від універсальних схем до більш гнучких та культурно чутливих підходів дозволяє краще адаптувати виховання до особливостей дитини та можливостей родини. Саме тому сьогодні все частіше звертається увага на необхідність інклюзивних виховних стратегій, підтримки сімей у складних життєвих ситуаціях та розширення доступу до ресурсів, які сприяють гармонійному розвитку дітей.

Узагальнюючи, сучасні тенденції в сімейному вихованні у 2010–2020-х роках характеризуються переходом до підходів, які поєднують використання сучасних технологій, психологічну підтримку, гнучкість у виховних методах та активне участь батьків у навчальному процесі. Ці зміни створюють нову модель батьківства, спрямовану на розвиток особистості, що володіє автономією, емоційною стабільністю та соціальною компетентністю, здатної адаптуватися до швидких змін сучасного світу.

Висновки до другого розділу

Історія розвитку сімейного виховання показує зміну підходів від авторитарних до гуманістичних, які враховують особистість дитини, її індивідуальність й права. У ХХ столітті відбулося поширення психологічних теорій, що підкреслюють значення емоційного добробуту й благополуччя у сім'ї. Сучасні тенденції охоплюють цифрові технології, зростання уваги до психічного здоров'я й розробку нових форм підтримки батьків.

Досвід інших країн підкреслює важливість державної підтримки сім'ї, співпраці між сім'єю й школою та розвиток педагогічних навичок батьків.

У багатьох країнах більше уваги приділяється створенню єдиного простору для виховання, де родина, школа та соціальні установи працюють узгоджено, забезпечуючи цілісний підхід до розвитку дитини. Зростає значення програм профілактики сімейних криз, психологічного супроводу батьків та освітніх ініціатив, спрямованих на формування у дорослих умінь ефективної комунікації та ненасильницького виховання.

Крім того, у світовій освітній практиці помічається тенденція до збільшення ролі цифрових ресурсів, що підтримують батьківство.

Це дає можливість родинам отримувати професійну допомогу, незалежно від місця проживання чи соціального статусу. Замість контролю посилюється взаємодопомога, від традиційних форм виховання — до індивідуального підходу, який враховує особливості дитини та умови її розвитку. Всі ці зміни говорять про виникнення нового підходу до сімейного виховання, в якому ключову роль відіграє партнерство, довіра та постійна підтримка батьків з боку держави й освітніх установ. Також слід зазначити, що зміни в підходах у другій половині ХХ та на початку ХХІ століття сприяли створенню більш повної картини сімейного виховання як системи, яка тісно пов'язана з іншими соціальними інститутами. У сучасній педагогіці все більше уваги приділяється тим, щоб розглядати сім'ю не як окремий ізольований об'єкт, а як складову частину більш широкого середовища, в якому грають значну роль школа, громада, цифрові простори та державна

політика. Такий підхід дозволяє забезпечити спільну підтримку розвитку дитини та швидше реагувати на зміни її потреб.

Суттєвим досягненням другого етапу розвитку сімейного виховання є розуміння того, що процес виховання неможливий без підготовки та психологічної стабільності батьків.

У багатьох країнах було створено спеціальні освітні програми, консультативні центри та цифрові платформи, які допомагають батькам розвивати необхідні навички для взаємодії з дітьми в умовах сучасних викликів. Розвиток таких систем підтримки свідчить про зміну від чисто педагогічних моделей до підходів, які враховують психологічні, соціальні та технологічні аспекти.

Крім того, аналіз сучасних тенденцій свідчить про те, що батьківство стає все більш усвідомленим і гнучким. Батьки зазвичай частіше використовують різні ресурси, спрямовані на розвиток емоційної грамотності, критичного мислення та цифрової безпеки дітей. Увага батьків зосереджується не лише на поведінці дитини, а й на якості взаємодії в сім'ї, на здатності створити стабільне та підтримувальне середовище, яке сприяє формуванню автономної, відповідальної та соціально адаптованої особистості.

Підсумовуючи, можна сказати, що другий розділ показує поступовий і логічний розвиток підходів до сімейного виховання: від традиційних форм до сучасних, гнучких і багатовимірних.

Сьогодні сімейне виховання розглядається як спільний процес, який потребує взаємодії сім'ї, школи, громади та держави. Саме така модель створює умови для повного розвитку дитини в сучасному суспільстві.

РОЗДІЛ 3. КРАЇНОЗНАВЧІ СТУДІЇ (ВЕЛИКА БРИТАНІЯ, ФРАНЦІЯ, НІМЕЧЧИНА)

3.1. Велика Британія

У Великій Британії сімейне виховання підтримується розвиненою законодавчою базою та інституційними механізмами, які сприяють тісній взаємодії між батьками та школами. Законодавство, зокрема Children Act 1989 (Акт про права дитини, що регулює захист дітей і відповідальність батьків) і Education Act 1996 (Акт про освіту, який визначає обов'язки батьків щодо навчання дітей), визначає права та обов'язки батьків у забезпеченні освіти та добробуту дітей, заохочуючи їхню активну участь у навчальному процесі [9][16].

Державні програми, такі як Parenting Programme (державна програма з підтримки батьківства та розвитку виховних навичок), допомагають батькам

удосконалювати педагогічні навички, ефективніше керувати поведінкою дітей і створювати позитивне середовище для виховання. Такі ініціативи зменшують рівень стресу в родині та сприяють покращенню сімейних стосунків.

Державні програми, наприклад, Parenting Programme, допомагають батькам вдосконалювати педагогічні навички, ефективніше керувати поведінкою дітей та створювати позитивне середовище для виховання. Такі ініціативи зменшують рівень стресу у родині та сприяють створенню гармонійних стосунків. Family Learning Programmes (освітні програми для родин, спрямовані на залучення батьків до навчання дітей) спрямовані на підвищення освітньої компетентності батьків і залучення їх до навчального процесу дітей шляхом проведення тренінгів, воркшопів та онлайн-курсів. Вони не лише підвищують академічні результати дітей, але й зміцнюють стосунки в родині [20].

Документ Schools and Parents: Developing Partnerships (інструктивно-методичний посібник «Школи й батьки: розвиток партнерства») від Міністерства освіти наголошує на важливості регулярних зустрічей, спільних заходів і консультацій між батьками та школою, що покращує навчальні результати й емоційний стан дітей [12].

Онлайн-ресурси, такі як Parenting Hub (онлайн-платформа для батьків із порадами та підтримкою) від Family Lives, забезпечують батькам швидкий доступ до порад психологів і фахівців із виховання [21].

Програма Review of Best Practice in Parental Engagement (аналітичний огляд найкращих практик взаємодії з батьками) акцентує на важливості цифрових платформ для ефективної комунікації між школою та батьками [11]. За даними Education Endowment Foundation (EEF) (Фонд підвищення освітніх результатів), активна участь батьків може збільшити навчальний прогрес дітей майже на 4 місяці[17].

У 2023 році проєкт A Better Start Evaluation (оцінювання програми «Кращий старт») від NatCen (Національний центр соціальних досліджень) підтвердив, що підтримка батьківської участі позитивно впливає на емоційне благополуччя сімей[40].

У системі сімейного виховання Великої Британії особливу увагу приділяють розвитку партнерських зв'язків між освітніми закладами та родинами. Британська система прагне до того, щоб ефективне навчання було можливим лише при активній участі батьків у процесі навчання, тому школи постійно застосовують політику відкритих дверей, організовують загальноосвітні заходи, консультації та інші ініціативи, спрямовані на підвищення батьківської

грамотності. Такий підхід допомагає створити атмосферу довіри між батьками й вчителями, а також забезпечує цілісне виховне середовище для дітей.

Однією з ключових особливостей британської моделі є різноманітність форм підтримки батьків.

Крім державних програм, значну роль відіграють місцеві ініціативи, благодійні організації та волонтерські структури, які надають тренінги, психологічну допомогу, ресурси для розвитку педагогічних навичок та підтримку родинам, перебуваючи у складних життєвих умовах. Така багаторівнева система забезпечує зростання доступності освітніх та соціальних послуг, а також створює умови для індивідуалізованої підтримки сім'ї.

Особливу увагу отримує робота з родинами, які мають додаткові потреби, такими як родини мігрантів, малозабезпечені сім'ї або батьки дітей з особливими освітніми вимогами. У таких випадках навчальні заклади, соціальні служби та консультативні центри співпрацюють, пропонуючи комплексні програми підтримки, які охоплюють навчальну, психологічну та соціальну сфери. Такий підхід дозволяє зменшити бар'єри у навчанні та забезпечує рівні можливості для всіх дітей, незалежно від соціального чи економічного становища їхніх родин.

Сучасна практика Великобританії також підкреслює важливість цифрового взаємодії між школою та родиною.

Використання електронних платформ, мобільних додатків, онлайн-консультацій та систем швидкого зворотного зв'язку забезпечує оперативну комунікацію та дозволяє батькам отримувати інформацію про досягнення дитини та її навчальні труднощі. Такий спосіб співпраці є особливо важливим в умовах постпандемічних змін, коли цифрові технології стали невід'ємною частиною освітнього процесу.

У загальному випадку досвід Великої Британії показує, що ефективне виховання дітей у сім'ї можливе за умови застосування комплексного підходу. Для цього необхідно поєднати правове регулювання, забезпечення доступу батьків до необхідних ресурсів, створення партнерських стосунків між школою та родиною, а також використання сучасних цифрових інструментів. Така модель забезпечує сприятливі умови для розвитку дітей і підкреслює рівноправну роль сім'ї в освітньому процесі.

3.2. Франція

Французька система освіти визнає ключову роль сім'ї у вихованні дітей і регулює її взаємодію зі школами через чіткі правові норми. Закон про обов'язкову

освіту (Loi sur l'obligation scolaire) зобов'язує батьків забезпечувати освіту дітей віком від 3 до 16 років, заохочуючи активну участь родин у шкільному житті [37].

Концепція *éducation partagée* («спільне виховання») передбачає тісну співпрацю між школами та сім'ями через регулярні зустрічі, тренінги та семінари. Це сприяє формуванню у дітей соціальних, емоційних і громадянських компетентностей [56].

Програма *École des Parents* (французька мережа центрів психологічної та педагогічної підтримки батьків, створена для підвищення їхньої компетентності у вихованні й покращення сімейної взаємодії) надає батькам психологічну та педагогічну підтримку, допомагаючи їм краще розуміти потреби й поведінку дітей [15].

Платформа *Mon rôle de parent* (офіційний французький державний онлайн-ресурс Міністерства освіти, створений для інформування й підтримки батьків у питаннях виховання, розвитку та психологічного благополуччя дітей) містить сучасні онлайн-курси, ресурси з психології та виховання, рекомендації щодо розвитку навичок комунікації й емоційного інтелекту [38].

У 2024 році ініціатива *La mallette des parents* (французька національна освітня програма, спрямована на залучення батьків до шкільного життя шляхом надання їм методичних матеріалів, рекомендацій та інструментів для взаємодії зі школою) стала важливим інструментом для налагодження співпраці між родинами та школою, пропонуючи методичні матеріали й інструменти для активної участі батьків [47].

Французький досвід сімейного виховання відрізняється акцентом на співпраці між державою, школою та родиною. У центрі уваги перебуває не лише навчальна успішність дитини, а й розвиток її соціальних, емоційних та громадянських компетентностей. Саме тому в Франції особливу увагу приділяють формуванню педагогічної культури батьків та посиленню взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. У практиці французьких шкіл поширені регулярні тренінги, сімейні консультації, тематичні зустрічі та освітні форуми, які призначено забезпечити відкритий діалог між вчителями та батьками.

Особливістю французької моделі є активне залучення психологічних та соціальних служб для підтримки родин.

Сучасні ініціативи спрямовані на створення умов, в яких батьки отримують не лише інформаційну, але й емоційну підтримку, що дозволяє їм краще реагувати на потреби дітей та долати життєві труднощі. У цьому контексті центри, такі як

École des Parents, відіграють важливу роль, допомагаючи родинам адаптуватися до нових викликів та підвищувати рівень їхньої виховної компетентності.

Також значну увагу приділяють питанням інклюзивності та рівного доступу до освітніх ресурсів. Французькі школи активно працюють з родинами мігрантів, багатодітних сімей, родинами, які перебувають у складних життєвих умовах, забезпечуючи їм додаткову педагогічну та соціальну підтримку. Розвиток державних онлайн-платформ та консультативних сервісів дозволяє зменшити бар'єри між родинами та освітніми установами, а також розширити можливості для участі батьків у навчальному процесі.

Однією з важливих тенденцій останніх років є перехід від формального залучення батьків до реального партнерства, яке передбачає активне включення родин у формування освітніх стратегій та ухвалення рішень, пов'язаних із навчанням дітей.

Французькі школи часто застосовують підхід спільної відповідальності, за якого батьки виступають не як спостерігачі, а як співавтори виховного процесу.

Узагальнюючи, модель Франції у сфері сімейного виховання базується на поєднанні законодавчої підтримки, психологічних сервісів, педагогічної просвіти та інклюзивних ініціатив.

Така система створює сприятливі умови для розвитку дітей, підсилює роль батьків та сприяє формуванню стійкого партнерства між сім'єю та школою.

3.3. Німеччина

У Німеччині підтримка сімейного виховання забезпечується комплексом освітніх, соціальних і державних механізмів. Закон про освіту (Schulgesetz) визначає обов'язки батьків, зокрема забезпечення стабільних умов для навчання дитини [28].

Програми Elternarbeit («робота з батьками») включають тренінги та консультації, спрямовані на розвиток педагогічної компетентності батьків і побудову позитивних взаємин у сім'ї [7].

Ініціатива Die Elternschule («Школа для батьків») пропонує тренінги, лекції та психологічну підтримку батькам, що сприяє формуванню навичок конструктивної комунікації та управління поведінкою дітей [13].

У рамках програми Elternchance III (федеральна німецька програма під егідою Міністерства у справах сім'ї, спрямована на підготовку та підтримку *Elternbegleiterinnen* — фахівців, які супроводжують батьків у питаннях виховання, освіти та соціальної інтеграції дітей) сім'ям надається цільова підтримка,

спрямована на посилення їх участі в освітньому процесі та розвиток соціальної інтеграції дітей[6].

Німецька система підтримки сім'ї виховання відрізняється чіткою організацією та направленістю на тривалий підтримуючий процес для батьків. Серед основних цінностей німецької моделі — співпраця між різними установами: школи, соціальні служби, медичні заклади та громадські організації. Вони працюють разом, щоб створити єдину систему, яка сприяє розвитку дитини. Такий підхід дозволяє швидко виявити проблеми в сім'ї та надати допомогу ще на ранніх етапах.

Особливу увагу відводять профілактиці сімейних конфліктів.

Німецькі освітні та соціальні установи створюють консультативні програми, які допомагають батькам зменшити стрес, підвищити впевненість у вихованні дітей та розкрити навички ненасильницької комунікації. Такий підхід дає батькам можливість краще зрозуміти емоційні потреби дітей, розробляти стабільні методи виховання та запобігти виникненню проблем у поведінці дітей.

Важливе місце у системі займає інклюзивність у сімейних практиках.

Особливо увагу приділяють підтримці родин, які підриваються міграційними або соціально-економічними викликами, а також родин, які мають особливі освітні потреби дітей. Для таких родин пропонуються програми інтеграції, мовні курси, соціальні консультації — це допомагає батькам краще адаптуватися до нових умов та забезпечує дітям рівні шанси на навчання та розвиток.

Німецькі школи здійснюють активну роботу з батьками, організовуючи регулярні зустрічі, тематичні воркшопи та сімейні заходи. У цих форматах батьки можуть обговорювати з вчителями проблеми виховання, отримувати поради та ділитися досвідом з іншими родинами. Така практика сприяє створенню довірливих взаємовідносин між сім'єю та навчальним закладом, а також підвищує зацікавленість батьків у процесі навчання дітей.

Узагальнюючи, модель сімейного виховання в Німеччині ґрунтується на принципах підтримки, раннього втручання, інклюзивності та співпраці.

Комплексні освітні програми, розгалужена система консультативних центрів та активна державна підтримка забезпечують доступ батьків до потрібних ресурсів, а дітей — до потрібної допомоги, що сприяє їхньому гармонійному розвитку та успішній соціалізації.

Висновки до третього розділу

Дослідження сімейного виховання у Великій Британії, Франції та Німеччині показує, що взаємодія держави, школи та батьків формує дієві моделі підтримки дитячого розвитку. У цих країнах сімейна політика розглядається не як другорядний напрям, а як стратегічна складова освітніх систем, що забезпечує довготривалі результати в соціалізації та навчанні дітей. Комплексний підхід, орієнтований на партнерство та підтримку батьків, дає змогу створювати стабільне виховне середовище навіть за умов соціальних викликів.

У Великій Британії акцент робиться на розвитку самостійності, відповідальності та партнерства між школою та сім'єю. Значна увага приділяється формуванню життєвих навичок, емоційної стійкості та здатності дитини ухвалювати рішення, що підкріплюється системою програм для батьківського навчання й активною роботою соціальних служб.

У Франції — на соціальній інтеграції, формуванні громадянської активності та колективній відповідальності. Французька модель виховання спирається на принцип *éducation partagée*, де родина, школа й громада виступають спільними учасниками освітнього процесу. Значну роль відіграють державні програми підтримки батьківства та інституції психологічної допомоги.

У Німеччині — на інклюзії, психологічному добробуті дітей та комплексній підтримці батьків. Німецькі практики спрямовані на створення умов для рівного доступу дітей до освіти, незалежно від соціального статусу родини. Система *Elternbegleitung* забезпечує постійну роботу з батьками, підтримку їхньої педагогічної компетентності й профілактику сімейних криз.

Спільними для всіх моделей є системність, державна підтримка, участь батьків у навчальному процесі та впровадження інноваційних програм для розвитку сімейної педагогічної компетентності. У цих країнах сімейне виховання розглядається як довготривалий інвестиційний процес, що потребує не лише зусиль батьків, а й узгоджених дій освітніх установ, соціальних служб і державної політики. Саме така узгодженість забезпечує високу якість виховання та сприяє формуванню дітей, готових до соціальної взаємодії та відповідального громадянського життя.

Особливу увагу заслуговує те, що всі три країни демонструють стабільність та суцільність у політиці освіти, спрямованої на підтримку сімей. У порівнянні з короткотерміновими проектами, які характерні для деяких інших країн, у Великій Британії, Франції та Німеччині програми, що стосуються сімейного виховання, мають довгострокові цілі та постійно переглядаються з

урахуванням соціальних змін. Така стратегія дозволяє розробити повноцінну систему підтримки, яка доступна для всіх груп населення, серед яких родини мігрантів, діти з особливими потребами та малозабезпечені сім'ї.

До того ж, важливим аспектом є питання підготовки професійних педагогів та спеціалістів, які працюють із сім'ями.

У цих країнах вчителів навчають методам ефективного взаємодії з батьками, принципам партнерського співробітництва та технікам вирішення конфліктів. Така підготовка значно збільшує рівень співпраці між сім'єю та школою, а також сприяє створенню відкритого та довірливого освітнього середовища.

Зокрема, аналіз іноземних моделей вказує, що сучасне виховання дітей у сім'ї не зупиняється лише на традиційних способах взаємодії. У Великій Британії, Франції та Німеччині активно застосовуються цифрові платформи, мобільні додатки та онлайн-послуги, які забезпечують батькам швидкий доступ до рекомендацій, освітніх матеріалів та професійної допомоги. Це значно спрощує участь батьків у вихованні дітей та відкриває можливості для підтримки родин, які не можуть регулярно брати участь у живих зустрічах.

Узагальнюючи, можна зазначити, що європейські моделі виховання дітей у сім'ї створюють ефективну основу для навчання та соціального розвитку через поєднання стабільного законодавства, культурної відкритості та інноваційного підходу до співпраці з родинами.

Досвід країн, як Велика Британія, Франція та Німеччина, демонструє, що системний розвиток сімейної політики може підвищити якість виховання та освіти, зміцнити здоров'я родин та створити умови для формування відповідальних та самостійних громадян.

РОЗДІЛ 4. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ, ФРАНЦІЇ ТА НІМЕЧЧИНІ

4.1. Критерії аналізу

Для порівняння моделей сімейного виховання у зарубіжній педагогіці використано такі критерії:

- мета виховання;
- зміст виховання;
- форми й засоби взаємодії сім'ї та школи;
- роль держави у підтримці сімейного виховання;

- рівень участі батьків;
- результати для дитини.

Ці критерії дають можливість системно оцінити особливості організації сімейного виховання у Великій Британії, Франції та Німеччині, а також визначити, які практики можуть бути адаптовані в українських умовах. (табл. 1)

Запропоновані критерії дозволяють не тільки порівнювати окремі елементи сімейного виховання, а й виявляти глибокі різниці між підходами трьох країн. Особливу увагу приділено тому, як у різних державах поєднуються педагогічні, психологічні та соціальні механізми підтримки родини. Аналіз за допомогою цих критеріїв дозволяє спостерігати цілісність різних моделей, оцінювати їх адаптивність до сучасних викликів та визначати ступінь участі держави у створенні сприятливого середовища для виховання дітей.

Використання системи критеріїв також дає можливість зрозуміти, наскільки узгоджені дії сім'ї, школи та соціальних служб.

Важливим показником є взаємодія між цими установами, оскільки саме вона визначає ефективність підтримки, яку отримує дитина у різних сферах життя. Таке комплексне порівняння дозволяє не лише оцінити сильні сторони кожної моделі, а й з'ясувати ті аспекти, які можна застосувати для покращення української системи сімейного виховання.

Отже, вибір критеріїв не є випадковим: він забезпечує можливість провести глибокий, структурований і практично спрямований аналіз, який виступатиме як основа для подальших висновків та рекомендацій, спрямованих на покращення взаємодії між сім'єю та освітніми установами.

Завдяки цьому порівняння набуває не лише теоретичного, а й практичного значення.

4.2. Цілі та зміст виховання

Велика Британія.

Мета сімейного виховання полягає у створенні умов для розвитку самостійності, відповідальності, емоційної стабільності та мотивації до навчання. Британська система виховання базується на довгій традиції освітніх практик, в яких дитина розглядається як активний учасник навчального процесу, здатна приймати рішення й поступово брати на себе відповідальність за свій розвиток. Зміст сімейного виховання спрямований на розвиток соціальних навичок, здатності аналізувати ситуації та поведінки, що допомагає дитині розуміти себе та інших, а також успішно адаптуватися до шкільного середовища та суспільства.

Державні програми підкреслюють важливість ролі батьків у вихованні дитини, надаючи їм конкретні поради та можливість практично застосовувати їх у повсякденній практиці.

У результаті це призводить до покращення навчальних результатів дітей [18]. Серед найпоширеніших ініціатив — програми "Parenting Programme", "Family Learning Programmes" та рекомендації Міністерства освіти про співпрацю з установами освіти. Ці ініціативи спрямовані на підтримку батьків у вихованні, зменшення стресу в сім'ї, підвищення якості взаємодії з дітьми та створення єдиного середовища для розвитку дитини вдома та в школі.

У результаті такої політики Велика Британія розвиває модель сімейного виховання, в якій батьки не просто підтримують дітей у навчанні, а виступають рівноправними партнерами у навчальному процесі.

Така позиція сприяє кращому навчальному результату, емоційній зрілості та соціальній активності дітей.

У британській системі освіти значну увагу приділяють розвитку емоційної грамотності, яку вважають важливим елементом формування дорослої та соціально адаптованої особистості. Батькам пропонують активно допомагати дитині навчатися розуміти свої емоції, керувати ними та правильно реагувати на різноманітні ситуації. Це сприяє розвитку впевненості у собі та високого рівня саморегуляції. Такий підхід покращує взаємодію дитини з однолітками та дорослими, а також допомагає ефективно вирішувати труднощі під час навчання.

Особливість британського підходу до змісту сімейного виховання полягає в акценті на практичному використанні набутих навичок.

У сім'ї дітей заохочують до самостійного прийняття рішень, участь у дискусіях, плануванні своєї діяльності та аналізі отриманих результатів. Батьки виступають як наставники, які підтримують дитину та допомагають вибирати ефективні способи розв'язання проблем. Такий стиль виховання сприяє формуванню відповідальності, ініціативності та задоволення від самостійного навчання, що є головними цілями британської освітньої системи.

Також варто зазначити, що основна мета виховання в Великій Британії полягає у розвитку громадянської свідомості та соціальної активності. Дітей навчають поважати різноманітність, дотримувати соціальні норми, брати участь у житті громади та відповідально ставитися до своїх зобов'язань. Це підкреслює одну з основних задач британського сімейного виховання — розвиток автономної та відповідальної особистості, здатної ефективно функціонувати в демократичному суспільстві.

Отже, британська модель поєднує індивідуальний підхід до розвитку дитини з системною підтримкою держави сім'ям та активною участю батьків у навчальному процесі.

Така балансована стратегія створює сприятливі умови для всебічного розвитку дитини та підкреслює ключову роль сім'ї як основного партнера в освіті.

Франція

Основна мета полягає у забезпеченні соціальної інтеграції, розвитку громадянських компетентностей та формуванні поваги до правил і суспільних цінностей. Французька система виховання спрямована на створення особистості, яка здатна участувати у суспільному житті та бути освідомленою про свою роль у демократичній спільноті. Зміст виховання охоплює розвиток емоційної культури, навичок комунікації та відповідальної поведінки, а також сприяє росту здатності до співпраці, толерантності та взаємної поваги.

Суттєву роль у реалізації змісту виховання відіграють державні програми підтримки, зокрема програма *École des Parents* [38], яка є французькою національною мережею освітніх центрів для батьків.

Ця програма виникла як інституція психологічно-педагогічного супроводу родин, а її основною метою є підвищення компетентності батьків. У центрах *École des Parents* батькам надаються психологічні консультації, групові заняття, тренінги, семінари з питань виховання та розвитку дітей.

Основна задача програми полягає у допомозі батькам зрозуміти вікові особливості дітей, конструктивно вирішувати конфлікти, розвивати емоційну стійкість та покращувати сімейну комунікацію.

Ці центри також надають підтримку родинам, які перебувають у складних життєвих умовах, сприяючи інтеграції дітей у навчальне середовище і створенню стабільного виховного середовища.

Важливо зазначити, що французький підхід до виховання базується не тільки на рівні формальних освітніх вимог, а й на розвитку в дітей почуття соціальної відповідальності та приналежності до суспільства. Це дозволяє включити до змісту виховання елементи громадянської освіти, навчання дотриманню демократичних норм, взаємоповаги та конструктивного діалогу. У рамках цієї моделі батьки виступають партнерами школи у формуванні в дітей навичок критичного мислення, відповідального ставлення до власних дій та здатності брати участь у суспільному житті.

Однією з особливостей французької моделі є те, що виховання розглядається як процес, який потребує спільних зусиль школи, сім'ї та держави.

У багатьох закладах освіти проводяться регулярні зустрічі з батьками, тематичні семінари та інтерактивні заняття, які сприяють глибшому розумінню виховних підходів та формують готовність батьків брати активну участь у навчальному процесі дитини. Така взаємодія дозволяє створити спільний виховний простір, у якому дитина отримує послідовні сигнали та підтримку як у дому, так і в школі.

Французькі практики також підкреслюють важливість розвитку емоційної культури та соціальної компетентності у дітей. Особливу увагу приділяють формуванню навичок співпраці, вміння слухати інших, участь у групових діяльностях та вирішення конфліктів без використання насилля. Зміст виховання спрямований на створення умов, у яких діти можуть вільно висловлювати свою думку, розвивати самостійність та вміння брати участь у прийнятті рішень, що відносяться до їхнього шкільного або громадського життя.

Узагальнюючи, французька модель є комплексною та поєднує нормативно-правову базу, підготовку батьків у галузі педагогіки та інституційну підтримку.

Це забезпечує не тільки засвоєння знань і розвиток навичок, а й формування активної та відповідальної позиції громадян, що є головною метою сучасного виховання у Франції.

Німеччина

Сімейне виховання має основну мету – розвивати в дитини соціальну відповідальність, включення в суспільство та психологічне благополуччя.

Німецька система здебільшого зосереджується на рівноправних взаємовідносинах учасників навчального процесу та створенні стабільного оточення, яке дає можливість дитині розвивати свої особисті таланти. Зміст навчання включає навчання навичкам саморегуляції, спілкування, емоційної компетентності, здорового способу життя, що є відповідним до загальноєвропейських тенденцій, які вважають пріоритетом ментальне здоров'я.

Виховні практики реалізуються за допомогою різних форм підтримки та включення батьків у навчально-виховний процес [7].

Серед найважливіших заходів виокремлюються програми Elternbegleitung (супровід батьків), Elternschule (центри батьківської освіти) та державні ініціативи, такі як Elternchance III, спрямовані на підвищення педагогічної компетентності дорослих. У цих програмах поєднуються консультування, тренінги, психологічні послуги та соціальна підтримка, що допомагає родинам здійснювати успішне виховання та створювати стабільне емоційне оточення.

Німецький підхід відрізняється системністю: сім'я, школа, соціальні служби та громада розглядаються як окремі частини єдиного простору виховання.

Така співпраця дозволяє ефективно виявляти потреби дітей, швидко реагувати на їхні проблеми та підтримувати родини, що збільшує ймовірність успішної соціалізації та розвитку дитини.

Важливим аспектом німецького підходу до виховання є не тільки стимулювання розвитку особистих якостей дитини, але й підтримка батьків у їхній ролі виховників. Німецька система виховання ґрунтується на впевненості, що педагогічна компетентність дорослих є основною умовою ефективного розвитку дитини, тому до цього приділяється велика увага. З метою підготовки батьків до спільної, відповідальної участі у навчальному та виховному процесі використовуються програми *Elternbegleitung* та *Elternschule*. Вони допомагають підвищити рівень інформованості батьків, навчати ефективній комунікації, а також розвивати емоційну стабільність у дорослих, що має позитивний вплив на загальносімейну атмосферу.

Німецький підхід передбачає поєднання демократичних методів спілкування з дітьми та чіткої структури вимог.

Батькам сприяє розвиток здатності встановлювати межі, розвивати у дитини відповідальність за свої дії, а також створювати емоційно безпечне середовище. Такий баланс між підтримкою й вимогливістю сприяє формуванню у дітей автономії, самодисципліни та соціальної чутливості.

У німецькій моделі освіти інклюзія має особливе значення як частина загального процесу виховання. Діти з різними особливостями та культурними особливостями беруть участь у навчальному середовищі на рівних, що передбачає не тільки зусилля педагогів, але й батьків. Тому програми для дорослих включають елементи міжкультурної компетентності, навичок терпіння та способів підтримки дітей, які мають різні потреби.

У загальному, німецький підхід до цілей та змісту виховання ґрунтується на цінностях стабільності, співпраці та всебічного розвитку дитини.

Сім'я розглядається як активна учасник освітнього процесу, а держава та соціальні інституції забезпечують необхідні умови для її підтримки. Така модель створює рівноважне середовище, у якому дитина має можливість виявити свої здібності та розвинути навички, необхідні для успішного зростання у сучасному суспільстві.

4.3. Форми і засоби реалізації

У Великій Британії поширені воркшопи, батьківські збори, тренінги та онлайн-платформи, такі як Family Lives Hub, що надає консультації й освітні ресурси [21].

У британській освітній системі значну роль відіграє практика особистих зустрічей між вчителями та батьками, що дозволяє швидко реагувати на навчальні або поведінкові труднощі дитини. У школах часто застосовують метод «відкритих дверей», який передбачає регулярні зустрічі, спільні проекти та тематичні події для сім'ї, спрямовані на покращення взаємозв'язку між родиною та навчальним закладом. Це створює умови для більш узгодженого виховання та підвищує зацікавленість батьків у процесі навчання.

Використання цифрових засобів є ще одним важливим способом взаємодії.

Сучасні британські школи активно впроваджують електронні щоденники, мобільні додатки та онлайн-курси для батьків, які забезпечують швидкий доступ до інформації про навчальні результати дітей, рекомендацій фахівців та матеріалів для навчання вдома. Завдяки цьому батьки можуть брати участь у навчальному процесі незалежно від часу або місця проживання, що особливо важливо в умовах сучасної цифрової епохи.

Таким чином, способи реалізації сімейного виховання у Великій Британії поєднують традиційні методи комунікації з інноваційними цифровими інструментами.

Такий підхід сприяє підвищенню культури педагогічного поведінки батьків, забезпечує підтримку дітей у навчанні та створює передумови для партнерських стосунків між сім'єю та школою.

У Франції діють онлайн-сервіси *Mon rôle de parent* та «батьківські простори», де батьки можуть отримувати поради щодо виховання та доступ до освітніх матеріалів [56]. Французькі освітні установи активно використовують змішані форми взаємодії з батьками: регулярні зустрічі в школах, групові тренінги, тематичні семінари та інтерактивні майстерні, спрямовані на зміцнення виховної компетентності родин. У багатьох закладах освіти створюються спеціальні «простори для батьків», де дорослі можуть обмінюватися досвідом, обговорювати труднощі виховання з педагогами та брати участь у навчальних заходах. Така форма роботи сприяє формуванню партнерських стосунків і спільному виробленню рішень, що стосуються розвитку дитини.

Особливу увагу приділено психологічній підтримці сімей. У великих містах широко функціонують центри *École des Parents*, які організовують

консультації, групові заняття та тренінги з питань виховання, емоційного розвитку та комунікативної взаємодії. Завдяки цьому батьки отримують доступ до професійної допомоги, що сприяє зменшенню стресу та підвищенню ефективності виховних стратегій.

Французькі школи також впроваджують форми співпраці, орієнтовані на колективну відповідальність. Це включає спільні батьківсько-вчительські проекти, дні відкритих дверей, інтерактивні заняття та участь у формуванні внутрішніх шкільних правил. Такий формат дозволяє батькам глибше розуміти шкільне середовище, а педагогам — краще враховувати індивідуальні потреби дітей.

Загалом форми й засоби реалізації сімейного виховання у Франції поєднують цифрові платформи, очні комунікаційні заходи та інституційну підтримку, що створює багатовимірну систему взаємодії та забезпечує стабільну співпрацю між школою й родиною.

У Німеччині функціонують «школи для батьків» (Elternschule), консультативні центри та групові програми, які забезпечують розвиток батьківської компетентності [13]. Німецькі освітні та соціальні установи активно розвивають практики партнерської взаємодії між школою та родиною. Однією з важливих форм такої співпраці є регулярні зустрічі батьків з педагогами, під час яких обговорюються індивідуальні освітні потреби дітей, особливості їхнього розвитку та можливі труднощі у навчанні чи поведінці. Значну увагу приділено створенню інклюзивного середовища, у межах якого батьки дітей з різними освітніми потребами отримують додаткову інформаційну, психологічну та соціальну підтримку.

Крім того, у Німеччині широко застосовуються групові тренінги та інтерактивні заняття, спрямовані на розвиток навичок ненасильницької комунікації, емоційної регуляції та конструктивного вирішення конфліктів. Такі програми допомагають батькам краще розуміти поведінку дітей, ефективно реагувати на стресові ситуації та формувати стабільне виховне середовище вдома. Значною перевагою цих форм роботи є їхня доступність: тренінги та консультації організовуються як у школах, так і в громадських центрах, що дозволяє залучати широке коло родин.

Важливим засобом реалізації сімейного виховання є міжвідомча співпраця. Школи тісно взаємодіють із соціальними службами, психологами, медичними закладами та громадськими організаціями, що забезпечує комплексний підхід до підтримки сім'ї. Така модель дозволяє своєчасно виявляти складнощі у вихованні та надавати допомогу на ранніх етапах, запобігаючи більш серйозним проблемам.

Узагальнюючи, форми та засоби реалізації сімейного виховання в Німеччині ґрунтуються на поєднанні очних і групових форматів роботи, системної консультативної підтримки та активної взаємодії між сім'єю, школою й соціальними інститутами. Це створює сприятливі умови для розвитку педагогічної компетентності батьків і забезпечує стабільний виховний вплив на дитину.

4.4. Результати для дитини

У Великій Британії спостерігається покращення академічних результатів, розвиток самостійності та навичок вирішення проблем [18]. Це досягнення пов'язане з активним у суспільних процесах залученням батьків, системним підтримуванням педагогічної культури сімей та використанням спеціальних програм, спрямованих на формування навчальної мотивації. Британська система також сприяє розвитку у дітей уміння приймати рішення, планувати власну діяльність та брати на себе відповідальність за її результати, що позитивно впливає на їх освітній і соціальний розвиток.

Додатково варто відзначити, що британська модель виховання сприяє формуванню в дітей високого рівня соціальної взаємодії та емоційної грамотності. Завдяки активному залученню батьків до освітніх процесів діти з раннього віку засвоюють зразки конструктивної комунікації, розвивають уміння працювати в команді та висловлювати власні думки у прийнятній формі. Це підвищує їхню здатність до адаптації в різних соціальних середовищах та зміцнює впевненість у собі.

Також спостерігається зменшення рівня тривожності, покращення поведінкових реакцій і підвищення загальної емоційної стійкості дітей. Програми підтримки сімей і взаємодії зі школами допомагають створити безпечне виховне середовище, у якому дитина відчувається почутою і захищеною. Завдяки цьому діти демонструють вищий рівень мотивації до навчання, охоче беруть участь у шкільних проєктах та виявляють більшу ініціативність.

Узагальнюючи, британські практики показують, що якісна співпраця сім'ї та школи сприяє глибшому та більш гармонійному розвитку особистості дитини, забезпечуючи не лише академічні успіхи, а й зміцнення соціальних та емоційних компетентностей, які є необхідними для успішної інтеграції в сучасне суспільство.

У Франції акцент робиться на формуванні громадянської свідомості, відповідальної поведінки й соціальної інтеграції [38].

Французький підхід ґрунтується на принципі *education partagée*, який передбачає розподіл відповідальності між сім'єю, школою й громадою. Такий підхід сприяє розвитку у дітей поваги до суспільних норм, здатності взаємодіяти в групі й усвідомлення власної ролі у демократичному суспільстві. Служить внеском у це державні програми підтримки батьків та інституційні механізми, спрямовані на соціальну інтеграцію.

Французька модель також сприяє розвитку у дітей високого рівня емоційної зрілості та комунікативних здібностей. За рахунок постійного співпраці між батьками та навчальними закладами діти навчаються висловлювати свої думки, слухати інших та участувати у дискусіях. Це збільшує їхню здатність ефективно обговорювати проблеми, шукати вирішення конфліктів та розвивати взаємну повагу у стосунках з іншими особистостями.

Важливим аспектом є розвиток у дітей усвідомленої громадянської позиції.

Французькі діти з раннього віку залучається до діяльності, яка вчить їх бути відповідальними за спільне середовище, дотримувати правила та розуміти принципи демократичної взаємодії. Це створює основу для їхнього подальшого активного участі у суспільному житті.

Крім того, досвід Франції показує покращення соціальної адаптації дітей, особливо в родинях, які перебувають у складних життєвих умовах або мають міграційний досвід.

Забезпечуючи інституційну підтримку, консультації та доступ до включаючих служб, діти швидше інтегруються в освітнє середовище, долають мовні та соціокультурні бар'єри, та формують стабільні стосунки з оточуючими.

Узагальнюючи, французька система створює умови, у яких дитина отримує не лише знання, а й комплексні соціальні, емоційні та громадянські навички.

Саме ці навички дозволяють дітям ефективно функціонувати в демократичному суспільстві та активно участувати у громадському житті.

У Німеччині велике значення належить емоційній стабільності, розвитку емпатії та створенню позитивного психологічного клімату [7].

Німецька система сімейного виховання акцентує на інклюзивності, міжособистісних взаємодіях та психологічній підтримці сімей. Батьківські програми, як *Elternbegleitung*, *Elternschule* та широкі мережі соціальної допомоги надають можливість отримати ресурси для створення безпечного, емоційно підтримувального середовища. Це дозволяє розвивати у дітей навички емпатії,

саморегуляції, здатність розуміти себе й інших, що є важливими чинниками для здорової соціалізації.

Дякую за підхід, який застосовується в Німеччині, діти мають можливість розвиватися в середовищі, яке сприяє формуванню високого рівня соціальної відповідальності та самостійності. Постійна взаємодія між школою, родиною та соціальними службами дозволяє швидко виявити особливості розвитку дитини та надати їй необхідну підтримку. Це сприяє зменшенню емоційних та поведінкових проблем, підвищенню здатності витримувати стрес та покращенню загального психологічного стану.

Велике значення має формування навичок співпраці та роботи в групі.

Діти, які виховуються в такій системі, демонструють більшу відкритість до співпраці, готовність допомагати іншим та здатність здійснювати ефективну комунікацію з товаришами. Інклюзивні практики підвищують толерантність, навчають дітей засобом приймати різність як норму соціального життя та формують у них моральні принципи, які стають основою їхнього поведінкового орієнтування.

Узагальнюючи, німецька система виховання спрямована на створення умов для розвитку емоційно зрілої, соціально активної особистості, що є психологічно стійкою.

Такий підхід забезпечує всебічне розвиток дитини, підтримує її гармонійну інтеграцію в суспільство та створює основу для майбутньої самореалізації.

Висновки до четвертого розділу

Порівняння моделей сімейного виховання у Великій Британії, Франції та Німеччині показує, що навіть із урахуванням національних особливостей, ці країни використовують загальні принципи, які забезпечують високу ефективність виховних практик. Державна підтримка сімей, товариські зв'язки між школою та родиною, розвиток педагогічних навичок батьків та увага до формування у дітей соціальних та емоційних умінь є основними елементами, що визначають стабільність та ефективність освітньо-виховного процесу.

Однак кожна країна має свої особливості, які визначені культурними, соціальними та історичними факторами.

У Великій Британії особливу увагу приділяють академічним досягненням дітей і розвитку їхньої самостійності. У Франції зосереджено увагу на формуванні громадянських навичок та соціальної інтеграції, а в Німеччині акцент робиться на інклюзії, психологічному добробуті та комплексній підтримці родин. Ці різниці

вказують на різноманітні можливості для створення ефективних моделей сімейного виховання, які можуть бути адаптовані з урахуванням національного контексту.

Отже, зарубіжний досвід підтверджує, що успішне сімейне виховання не тільки впливає на академічні та поведінкові результати дітей, але й сприяє їхній соціальній адаптації, емоційній стійкості та здатності до позитивної участі в суспільному житті.

Проведений порівняльний аналіз підтверджує, що ефективність сімейного виховання залежить від взаємодії різних соціальних інститутів. У країнах Європи чітко усвідомлюється, що сім'я не може функціонувати самостійно, що вимагає тісного співпраці із шкільним і громадським середовищем. Тому ефективність виховання залежить від співпраці з освітніми установами, доступу до психологічної допомоги, підтримки соціальних служб і використання цифрових платформ, які утворюють важливу частину виховної політики.

Увага до раннього виявлення потреб дітей і швидкого реагування на проблеми є важливим фактором.

Британська, французька та німецька моделі виховання відрізняються системним підходом до профілактики, що дозволяє зменшити ризики формування проблемної поведінки, підвищити якість взаємодії в сім'ї та забезпечити неперервність виховного впливу. Така стратегія підкреслює необхідність використання як реактивних, так і профілактичних методів виховання.

Ще одним важливим висновком аналізу є розуміння того, що сімейне виховання в європейських країнах розглядається як довгострокова інвестиція.

Воно охоплює не лише навчання та догляд за дітьми, а й розвиток їх критичного мислення, емоційної саморегуляції, навичок співпраці та соціальної відповідальності. Успіх цих моделей підтверджує, що поєднання підтримки батьків, професійної підготовки педагогів і державної політики створює умови для всебічного розвитку дитини.

Узагальнюючи, четвертий розділ показує, що навіть при різноманітті культур, європейські моделі сімейного виховання базуються на загальних цінностях: партнерстві, гуманізмі, соціальній підтримці та особистісному розвитку дитини.

Саме ці принципи можуть бути використані для удосконалення українських практик сімейного виховання.

РОЗДІЛ 5. АДАПТАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

5.1. Сучасні виклики сімейного виховання в Україні

Сімейне виховання в Україні історично розглядалося як один із ключових чинників формування особистості дитини, проте в сучасних умовах воно стикається з низкою складних проблем.

До ключових викликів належать:

- соціально-економічні труднощі. Значна частина родин переживає фінансову нестабільність, що ускладнює створення сприятливого середовища для розвитку дитини. Трудова міграція батьків посилює проблему «соціального сирітства», коли діти залишаються під опікою родичів або у неповних сім'ях.;

- Наслідки війни. Військові дії призвели до значних переміщень населення, розлуки сімей, зростання рівня стресу та психологічних травм у дітей[54][29]. За даними UNICEF, 67 % українців не мають достатніх знань з виховання, а 86 % висловлюють потребу у національній програмі підтримки батьків [53]. Крім того, ініціатива Ukraine Parenting Response надає практичні поради батькам та дітям у кризових ситуаціях [43];

- зростання рівня стресу, тривожності та психологічних криз у дорослих;

- нерівний доступ до якісних ресурсів сімейного виховання;

- недостатній рівень цифрової грамотності батьків. Зростає роль гаджетів і соціальних мереж у житті дітей. Проблеми кібербулінгу, залежності від онлайн-контенту та інформаційної безпеки стають новими викликами, особливо коли батьки не мають достатньої цифрової компетентності.

- обмежені можливості підтримки з боку місцевих громад;

- не системне формування педагогічної компетентності батьків.

Водночас освітня реформа Нова українська школа визначає партнерство між сім'єю і школою як ключовий принцип, передбачаючи підвищення педагогічної культури батьків та активну участь родин у житті школи й суспільства.

Незважаючи на викликані труднощі, у Україні присутній значний потенціал для розвитку сучасної системи сімейного виховання [22]. Освітня реформа акцентує увагу на важливості підвищення педагогічної грамотності батьків, що є необхідною умовою для створення емоційно безпечного та психологічно здорового середовища для дітей. Крім того, цифровізація освіти відкриває

можливості для впровадження онлайн-платформ, консультаційних сервісів та інтерактивних програм підтримки сімей, що може частково компенсувати нерівність у доступі до офлайн-ресурсів.

Серйозним викликом залишається відсутність загальнонаціональної системи підтримки батьків, яка б функціонувала постійно.

На місцевому та регіональному рівні існують деякі ініціативи, але вони мають фрагментарний характер і не охоплюють всю країну. Це призводить до того, що якість сімейного виховання часто залежить від суб'єктивних можливостей окремих громад, громадських організацій або фахівців.

Важливим завданням є подолання психологічних наслідків війни.

Наявність у дітей травматичного досвіду, відчуття небезпеки, зміни умов життя та тривала нестабільність потребують системної уваги з боку держави, педагогів, психологів та батьків. У цьому контексті особливу актуальність набувають програми психологічної підтримки, тренінги емоційної грамотності для сім'ї та навчання дорослих навичкам ненасильницького спілкування.

Сучасні виклики показують важливість розвитку цифрової компетентності батьків. Оскільки діти проводять багато часу в інтернеті, дорослим потрібно знати основи цифрової безпеки, розуміти небезпеки соціальних мереж та здати створювати підходяще цифрове середовище для дітей. Наразі ці знання в основному надаються окремими громадськими організаціями, проте їх необхідно розповсюдити на державному рівні.

Узагальнюючи, можна сказати, що сімейне виховання в Україні стикається з серйозними проблемами та новими можливостями.

Підхід до розв'язання цих питань та створення відповідних стратегій є необхідною умовою для подальшого зростання системи підтримки дітей і родин у сучасних умовах.

5.2. Можливості адаптації зарубіжного досвіду

Аналіз моделей Великої Британії, Франції та Німеччини вказує на елементи, придатні для адаптації в Україні:

Велика Британія:

Програми Family Learning Programmes (державні британські програми сімейного навчання, спрямовані на розвиток педагогічної компетентності батьків та їх залучення до освітнього процесу дітей через тренінги, спільні заняття та освітні курси) і ініціативи з підвищення батьківської компетентності можуть бути впроваджені на базі шкіл, громад, бібліотек чи центрів культури.

Цифрові ресурси та онлайн-консультації полегшують доступ батьків до матеріалів і порад[18].

Важливим інструментом для України може стати впровадження регулярних індивідуальних зустрічей між педагогами та батьками, які у Великобританії стали систематичним явищем. Така форма співпраці дозволяє своєчасно виявляти труднощі дитини, а також формувати партнерські стосунки між сім'єю та освітніми установами. Для українських умов це особливо значимо, оскільки серед дітей та батьків високий рівень стресу, що потребує емоційної підтримки та створення безпечного середовища для навчання.

Крім того, британський досвід показує, що корисно поєднувати офлайн-та онлайн-форми взаємодії.

Створення електронних платформ, інтерактивних курсів та сервісів для батьків забезпечить постійний доступ до навчальних матеріалів, незалежно від того, де проживає родина. Це особливо важливо для тих сімей, які змушені переїхати або проживають у сільських районах, оскільки такі інструменти можуть компенсувати відсутність очних консультацій та забезпечити більш рівні умови доступу до освітніх ресурсів.

Також британський досвід підтверджує ефективність навчальних проєктів, в яких участь батьків є обов'язковою.

Участь родин у шкільних заходах, спільна робота над завданнями, а також залучення до позакласної діяльності сприяють зміцненню зв'язку між школою та сім'єю. Українські школи можуть використовувати цей підхід, організуючи сімейні майстерні, клуби та тематичні зустрічі, що підвищать довіру до освітнього процесу.

Франція:

Модель *éducation partagée* (французька концепція «спільної освіти», що передбачає розподілену відповідальність між школою, сім'єю та громадою за розвиток і виховання дитини) акцентує на спільній відповідальності сім'ї та школи[38] [55].

Можна адаптувати систему «батьківських просторів» (спеціально організовані консультативно-освітні центри для батьків, де надаються поради психологів, соціальних працівників і педагогів, а також матеріали для підтримки сімейного виховання) із консультативною підтримкою та освітніми матеріалами.

Для України цінним може стати також впровадження практики регулярних тематичних зустрічей та тренінгів для батьків, які у Франції стали невід'ємною частиною освітнього процесу. Такі заходи можуть проводитися на базі шкіл,

центрів громадської активності та бібліотек, забезпечуючи дорослим доступ до інформації щодо вікових особливостей дітей, емоційної підтримки та ефективних виховних стратегій. Це сприятиме підвищенню педагогічної компетентності батьків і зміцненню їхньої ролі у виховному процесі.

Корисною для адаптації є й французька практика залучення психологічних служб до роботи з родинами.

Наявність шкільного психолога чи консультанта, який системно співпрацює з батьками, допомагає швидше виявляти труднощі у поведінці дітей, запобігати конфліктам і створювати психологічно комфортні умови для навчання. З огляду на вплив війни та підвищений рівень стресу в сім'ях, така модель може забезпечити необхідну підтримку та стабільність.

Важливим аспектом є створення інклюзивних середовищ, де батьки дітей з різними освітніми або соціальними потребами можуть отримати спеціалізовану інформацію та консультації.

Французький досвід показує, що такі умови підвищують рівень довіри між школою та родиною та сприяють успішній інтеграції дітей у навчальний простір.

Узагальнюючи, французька модель пропонує інструменти, які можуть бути адаптовані в Україні для зміцнення партнерства між сім'єю та школою, підвищення педагогічної компетентності батьків та створення інклюзивного, психологічно безпечного освітнього середовища.

Німеччина:

Система Elternarbeit (німецька модель співпраці школи та батьків, що включає консультації, педагогічні зустрічі та участь батьків у шкільних процесах) і Elternschule (мережа «шкіл для батьків» у Німеччині, де проводять тренінги, лекції, психологічні консультації та програми розвитку батьківської компетентності) ефективна в розвитку педагогічних навичок батьків. Доцільним є створення локальних центрів підтримки батьків із тренінгами, лекціями та консультаціями[13] [7].

Ця адаптація має враховувати український соціокультурний контекст: не пряме копіювання, а модульне впровадження, із гнучким налаштуванням до освітніх потреб сімей і можливостей громади.

Перспективним для України є також упровадження практики міжвідомчої співпраці, яка є характерною рисою німецької моделі. Взаємодія шкіл, соціальних служб, психологічних центрів та громадських організацій забезпечує комплексну підтримку сімей і сприяє своєчасному розв'язанню виховних, поведінкових чи соціальних труднощів. Адаптація цього підходу може підвищити ефективність

роботи українських освітніх установ, оскільки дозволить координувати дії різних структур та уникати фрагментарності у наданні допомоги родинам.

Корисним є також розвиток програм підготовки фахівців, подібних до німецьких Elternbegleiterinnen, які супроводжують батьків у питаннях виховання та соціальної інтеграції дітей. Створення подібної мережі в Україні могло б забезпечити якісну й доступну підтримку для родин, що потребують консультацій, психологічної допомоги чи педагогічного супроводу. Особливо це важливо в умовах зростання стресу, вимушених переміщень та соціально-економічних викликів.

Також доцільним є розвиток інклюзивних освітніх просторів, де батьки могли б отримувати консультації щодо підтримки дітей з особливими освітніми потребами або пережитими травмами. Німецький досвід показує, що такі програми значно покращують соціальну адаптацію дітей і сприяють формуванню толерантних та згуртованих шкільних спільнот.

Узагальнюючи, німецький досвід може бути корисним для створення в Україні системної, багатоетапної моделі підтримки батьків, яка поєднує консультативні, педагогічні та психологічні механізми. Такий підхід сприятиме зміцненню сімейного виховання, підвищенню педагогічної компетентності дорослих і формуванню стабільного середовища для розвитку дітей.

5.3. Рекомендації для України

На рівні державної політики:

- розробити Національну стратегію підтримки сімейного виховання;
- створити державний портал ресурсів для батьків (курси, консультації, рекомендації);
- забезпечити рівний доступ до матеріалів через цифрові платформи;
- узгодити діяльність соціальних служб, освітніх інституцій та медичних закладів.

На рівні освітніх закладів та громад:

- організувати «батьківські клуби», тренінги, школи батьківства;
- залучати психологів, соціальних педагогів і фахівців громад;
- створювати партнерські ініціативи для підтримки родинного виховання через освітні й культурні події.

На рівні сім'ї:

- формувати педагогічну компетентність через вебіари, порадики, практичні матеріали;
- розвивати навички позитивної дисципліни та емоційної підтримки дітей;
- покращувати цифрову грамотність для забезпечення безпеки дітей онлайн.

Реалізація цих рекомендацій потребує загального підходу та зв'язку між усіма учасниками навчального процесу. Важливо, щоб державні заходи супроводжувалися реальними інструментами для вчителів та родин, а саме громади могли впроваджувати відповідні програми з урахуванням потреб конкретних місць. Створення умов для ефективного взаємодії між школою, родинами та соціальними службами дозволить забезпечити психологічно безпечне середовище для дітей, а також підтримати їхню стійкість у складних умовах сучасного життя.

Крім того, ключовим фактором успіху рекомендацій є готовність батьків брати активну участь у вихованні дітей та розвивати власну педагогічну компетентність.

Тому важливо стимулювати родини участь у тренінгах, консультаціях та освітніх ініціативах, надаючи їм зручні та доступні можливості для взаємодії. Підтримка, в якій батьки відчують себе важливими та отримують допомогу, сприятиме створенню відповідальної та емоційно стабільної родини.

Узагальнюючи, впровадження досвіду з інших країн повинно ґрунтуватися на поєднанні нормативної підтримки, професійного супроводу та освітніх ініціатив.

лише при умові системної співпраці держави, освітніх установ, громад та родин можливо створити ефективну модель сімейного виховання, яка буде відповідати потребам українських дітей та викликам сучасного суспільства.

5.4. Порівняльна характеристика адаптаційних можливостей

Порівняння зарубіжних моделей вказує на такі узагальнення:

Велика Британія:

- партнерські відносини між школою та сім'єю;
- використання цифрових інструментів;
- комплексні освітні програми для батьків.

Франція:

- велика роль держави;
- створення консультативних центрів;
- формування громадянських компетентностей через сімейне виховання.

Німеччина:

- інтеграція соціальних, освітніх та психологічних служб;
- акцент на психологічне благополуччя;
- інклюзивні програми підтримки батьків.

Для України це означає:

- перехід від фрагментарних ініціатив до системної політики;
- створення мереж підтримки родин;
- запровадження цифрових платформ;
- удосконалення співпраці сімей, шкіл та громад.

Такі зміни дозволять не лише покращити якість сімейного виховання, а й підтримати розвиток української родини у складні для країни часи.

Висновок до п'ятого розділу

Зарубіжний досвід Великої Британії, Франції та Німеччини доводить, що сімейне виховання стає ефективним, коли воно інтегровано в державну освітню систему, а батьки мають доступ до програм підвищення компетентності.

Для України це означає:

- перехід від фрагментарних ініціатив до системної політики підтримки сімейного виховання;
- розвиток партнерства школа — сім'я — громада;
- масштабне підвищення педагогічної компетентності батьків;
- створення мережі консультаційних і освітніх програм для родин;
- впровадження цифрових платформ і ресурсів для підтримки сімей.

Це дозволить не просто покращити якість сімейного виховання, але й стимулювати формування освітнього середовища, орієнтованого на дитину, підтримувати її розвиток у складні часи та в період відновлення України.

Підсумовуючи проведений аналіз, можна стверджувати, що адаптація зарубіжного досвіду повинна спиратися на комплексний підхід, який враховує не лише позитивні практики інших країн, а й особливості українського суспільно-

історичного контексту. Україна перебуває у ситуації, коли сімейне виховання зазнає значного впливу соціальних, економічних та психологічних чинників, а тому запозичення іноземних моделей має супроводжуватися гнучкими механізмами впровадження та постійним моніторингом їхньої ефективності.

Важливо також враховувати регіональну різноманітність і відмінності між громадами, які мають різний рівень ресурсів, кадрового потенціалу та можливостей для організації програм підтримки батьків. У цьому контексті актуальним є створення системи навчання фахівців на місцевому рівні, що забезпечить стає функціонування консультаційних центрів, програм підвищення педагогічної компетентності та ініціатив, спрямованих на психологічну підтримку родин.

Ще одним ключовим напрямом є розвиток цифрової інфраструктури, яка здатна забезпечити рівний доступ до освітніх та психологічних ресурсів для сімей у різних регіонах. Використання онлайн-курсів, відеолекцій, інтерактивних платформ і дистанційних консультацій дозволить створити гнучку систему підтримки, доступну для будь-якої родини незалежно від місця проживання чи соціального статусу.

Отже, успішна адаптація зарубіжного досвіду можлива лише за умови поєднання державної політики, професійного супроводу та активної участі громад. Вона повинна стати інтегрованою частиною української освітньої системи, спрямованою на формування стійкої, компетентної й відповідальної родини, здатної забезпечити дитині безпечне середовище і підтримку в умовах сучасних викликів.

Висновки до п'ятого розділу

Зарубіжний досвід Великої Британії, Франції та Німеччини доводить, що сімейне виховання стає ефективним, коли воно інтегровано в державну освітню систему, а батьки мають доступ до програм підвищення компетентності.

Для України це означає:

- перехід від фрагментарних ініціатив до системної політики підтримки сімейного виховання;
- розвиток партнерства школа — сім'я — громада;
- масштабне підвищення педагогічної компетентності батьків;
- створення мережі консультаційних і освітніх програм для родин;
- впровадження цифрових платформ і ресурсів для підтримки сімей.

Це дозволить не просто покращити якість сімейного виховання, але й стимулювати формування освітнього середовища, орієнтованого на дитину, підтримувати її розвиток у складні часи та в період відновлення України.

У довгостроковій перспективі такі міри можуть допомогти сформувати в Україні сучасну модель сімейного виховання, яка базується на європейських принципах гуманізму, психологічної підтримки та підходу до взаємодії на основі партнерства. Важливо, щоб розвиток навичок батьківської компетентності супроводжувався створенням умов для емоційної безпеки дітей, доступу до якісних освітніх ресурсів та функціонування мережі фахівців, які можуть надати професійну допомогу родинам.

Спеціальне значення має формування стійкої культури взаємодії між школою та сім'єю, де обидві сторони вважають себе рівноправними учасниками виховного процесу.

Це забезпечить єдність вимог та цінностей у домашньому та шкільному середовищах, що є критично важливим для гармонійного розвитку дитини.

Узагальнюючи, можна висловити думку, що успішна адаптація іноземних моделей передбачає не тільки впровадження окремих інструментів, а й формування нової філософії сімейного виховання в Україні.

Вона має ґрунтуватися на довірі, співпраці, відкритості та орієнтації на потреби дитини. Саме такий підхід здатен забезпечити створення стійкої та ефективної системи підтримки родин у сучасних соціальних умовах.

ВИСНОВОК

Магістерська робота пропонує ґрунтовне дослідження теоретичних, історичних та сучасних засад сімейного виховання у зарубіжній педагогіці. У роботі підкреслюється ключова роль сім'ї як основного середовища для емоційного, когнітивного та соціального розвитку дитини. Дослідження спирається на праці відомих науковців, таких як М. Монтесорі, Ф. Фребель, М. Мід, К. Роджерс та У. Бронфенбреннер, а також на сучасні міжнародні дослідження, щоб простежити розвиток різних моделей сімейного виховання від XIX століття до сьогодення.

У роботі окреслено ключові методи формування поведінки дітей, розвитку емоційної регуляції та соціальних умінь, а також пояснено, яким чином

педагогічні навички батьків і практики позитивного виховання сприяють здоровому розвитку дитини.

Окрему увагу приділено сучасним викликам, таким як вплив цифрових технологій, зміна культурних норм та зростання значущості психічного здоров'я батьків. У дослідженні розглянуто успішні стратегії, що застосовуються у Великій Британії, Франції та Німеччині, включаючи системи співпраці сім'ї та школи, державні програми підтримки батьківства та ініціативи громад.

Детальний порівняльний аналіз національних підходів демонструє сильні сторони та специфічні особливості кожної моделі, доводячи, що цілеспрямована підтримка батьків, ефективні освітні політики та міждисциплінарна взаємодія сприяють кращим результатам розвитку дітей.

У роботі також представлено практичні рекомендації щодо адаптації міжнародного досвіду до українського контексту з урахуванням сучасних соціальних викликів, потреб післявоєнного відновлення та завдань нових освітніх реформ.

Результати дослідження містять важливі теоретичні висновки та практичні пропозиції щодо вдосконалення сімейного виховання в Україні, підвищення педагогічної компетентності батьків і зміцнення взаємодії між сім'ями, школами та громадами.

SUMMARY

The master's thesis offers a thorough examination of the theoretical, historical, and current bases of family education within foreign pedagogy. It highlights the family's essential role as the main setting for a child's emotional, cognitive, and social growth. The research draws on the works of well-known scholars such as M. Montessori, F. Froebel, M. Mead, C. Rogers, and U. Bronfenbrenner, along with modern international studies, to explore how various family education models have developed from the 19th century to the present.

The study outlines key methods for developing children's behavior, emotional regulation, and social skills, and explains how parents' educational abilities and positive parenting techniques support healthy child development.

It also focuses on modern challenges, such as the influence of digital technology, changes in cultural norms, and the growing importance of parents' mental health. The thesis looks at successful strategies in countries like the United Kingdom, France, and Germany, including their family-school collaboration systems, government-backed parenting programs, and community-led educational efforts.

A detailed comparison of these national approaches highlights the advantages and unique aspects of each model, demonstrating how specific parental support, well-structured educational policies, and teamwork across disciplines lead to better child development results.

The thesis also includes a practical section that suggests how these international practices can be effectively adapted to the Ukrainian context, taking into account

current social issues, the needs of post-war recovery, and the objectives of recent educational reforms.

The study's results provide useful theoretical knowledge and practical suggestions for improving family education in Ukraine, enhancing parental capabilities, and building stronger connections among families, schools, and communities.

ZUSAMMENFASSUNG

Diese Masterarbeit bietet eine umfassende Analyse der theoretischen Grundlagen, der historischen Entwicklung sowie der aktuellen Entwicklungen im Bereich der familiären Erziehung im Rahmen der ausländischen Pädagogik. Dabei wird die Familie als zentraler Ort für die emotionale, kognitive und soziale Entwicklung des Kindes in den Mittelpunkt gestellt. Auf Grundlage der Werke von M. Montessori, F. Fröbel, M. Mead, C. Rogers und U. Bronfenbrenner sowie neuester internationaler Forschungsarbeiten wird untersucht, wie sich verschiedene Modelle familiärer Erziehung im Zeitraum vom 19. Jahrhundert bis heute entwickelt haben.

Das Forschungsprojekt beleuchtet zentrale Ansätze zur Förderung von Verhaltens-, emotionalen und sozialen Fähigkeiten von Kindern.

Es wird dargelegt, inwiefern die pädagogischen Fähigkeiten der Eltern und positive Erziehungsmethoden entscheidend für eine gesunde Persönlichkeitsentwicklung beitragen. Im Fokus stehen dabei moderne Herausforderungen wie die Digitalisierung, gesellschaftliche Veränderungsprozesse und die zunehmende Bedeutung der psychischen Gesundheit der Eltern. Zudem werden erfolgreiche Strategien in Ländern wie Großbritannien, Frankreich und Deutschland genauer betrachtet, darunter staatlich finanzierte Programme, Modelle der Kooperation zwischen Familie und Schule sowie gemeinschaftsbasierte Bildungsinitiativen.

Eine Vergleichsanalyse der genannten Länder veranschaulicht die individuellen Stärken und Besonderheiten der jeweiligen Erziehungsstrategien.

Es wird gezeigt, wie gezielte Elternunterstützung, klare Bildungsrahmenbedingungen sowie interdisziplinäre Zusammenarbeit zu besseren

Entwicklungs- und Bildungschancen für Kinder führen können. Im praktischen Teil werden Wege aufgezeigt, wie sich diese internationale Erfahrung sinnvoll auf den ukrainischen Kontext übertragen lassen kann. Dabei werden aktuelle soziale Herausforderungen, die Nachkriegsrealität sowie moderne pädagogische Reformen berücksichtigt.

Die Ergebnisse der Arbeit liefern sowohl theoretische Erkenntnisse als auch konkrete Vorschläge, um die familiäre Erziehung in der Ukraine zu verbessern.

Sie betonen dabei die Bedeutung der Stärkung elterlicher Fähigkeiten und der Förderung partnerschaftlicher Beziehungen zwischen Familie, Schule und Gemeinschaft.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Abdalla, A., та ін. Parenting Sense of Competence and Associated Factors among Parents // *Children and Youth Services Review*. – 2024. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740924003785>
2. Ahmad, S., та ін. The Impact of Family-School Collaboration on Student Achievement // *Asian Journal of Education and Social Studies*. – 2025. – URL: <https://aspjournals.org/ajess/index.php/ajess/article/view/203>
3. Bosanquet, H. *The Strength of the People*. – 1899. – URL: <https://archive.org/details/strengthofpeople00bosauoft>
4. Bronfenbrenner, U. *The Ecology of Human Development*. Harvard University Press. – URL: <https://www.verywellmind.com/bronfenbrenner-ecological-model-7643403>
5. Brown, L., та ін. Post-Pandemic Family-School Partnership Challenges // *Journal of Educational Administration*. – 2024. – URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15700763.2024.2317298>
6. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. *Parenting in Germany – Elternchance III*. – 2024. – URL: <https://www.bmfsfj.bund.de/resource/blob/...>
7. Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung (BZgA). *Elternarbeit in der Schule*. – URL: <https://www.bzga.de>
8. Care for Child Development (CDD). Wang et al. // *BMC Pediatrics*. – 2024. – URL: <https://bmcpediatr.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12887-024-05253-5>
9. Children Act 1989. UK Government. – URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/contents/enacted>
10. Clausius Scientific Press. Liu et al. *A Review and Prospect of Home-School Collaborative Education*. – 2025. – URL: <https://www.clausiuspress.com/assets/default/article/...>
11. Department for Education. *Review of Best Practice in Parental Engagement*. – URL: <https://assets.publishing.service.gov.uk/.../DFE-RR156.pdf>
12. Department for Education. *Schools and Parents: Developing Partnerships*. – URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/.../Schools_and_parents.pdf

13. Die Elternschule. *Programm und Beratung*. – URL: <https://www.elternschule.de>
14. Durrant, J. *Positive Discipline in Everyday Parenting*. 4th ed. – Save the Children, 2016. – URL: <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/pdep...>
15. École des Parents. *Une école pour les parents*. – URL: <https://www.ecoledesparents.org>
16. Education Endowment Foundation. *Parental Engagement*. – URL: <https://educationendowmentfoundation.org.uk/...>
17. Education Endowment Foundation. *Supporting Parents to Improve Outcomes for Children*. – 2021. – URL: <https://educationendowmentfoundation.org.uk/education-evidence/guidance-reports/supporting-parents>
18. European Commission. *Family Support and Parenting Services in Europe*. – 2024. – URL: <https://commission.europa.eu/parenting-services-europe>
20. Faculty of Public Health. *Parenting Programmes for Better Mental Health for All*. – URL: <https://www.fph.org.uk/policy-advocacy/special-interest-groups/public-mental-health-sig/better-mental-health-for-all/a-good-start-in-life/parenting-programmes/>
21. Family Lives. *Parenting Hub*. – URL: <https://www.familylives.org.uk>
22. FEPS. *Ukraine's Education Policy as a Pillar for Successful Rebuilding*. – 2025. – URL: <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2025/02/Ukraines-education-policy-as-a-pillar-for-successful-rebuilding.pdf>
23. Frontiers in Psychology. *New Directions and Trends in Parenting Research*. – 2024. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2024.1476190/full>
24. Froebel, F. *The Education of Man*. – 1826. – URL: <https://archive.org/download/educationofman00frbe/educationofman00frbe.pdf>
25. Gagné, M.-H., та ін. Effectiveness of the Triple P Program // *Journal of Child and Family Studies*. – 2023. – URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10826-023-02663-4>
26. Garbacz, S., та ін. *Family Engagement within Multi-Tiered Systems of Support*. – Guilford Press, 2024. – URL: https://www.silvereye.com.au/documents/sample_pages/prod11601.pdf

27. Garcia, R., та ін. Mindful Parenting // *Mindfulness Journal*. – 2024. – URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/famp.13030>
28. Gesetz über die Schule (Schulgesetz). – URL: https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_8/
29. IBN. *Child and Family Support Policy in Ukraine*. – 2024. – URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/49-58_16.pdf
30. Independent Commission on Social Mobility. *Family and Parenting Programmes: Rapid Evidence Assessment*. – 2023. – URL: <https://socialmobility.independent-commission.uk/app/uploads/2023/10/Family-and-parenting-programmes-rapid-evidence-assessment-pdf.pdf>
31. Johnson, A., та ін. Collaborating with Families... // *Education Sciences*. – 2024. – URL: <https://www.mdpi.com/2227-7102/14/3/336>
32. Lareau, A. *Concerted Cultivation and Family Inequality in Europe*. – 2023. – URL: <https://www.researchgate.net/publication/374712519>
33. Li, X., та ін. Family-School-Community Collaboration... // *Children and Youth Services Review*. – 2025. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883035525002472>
34. Liu, Y., та ін. A Review and Prospect of Home-School Collaborative Education. – 2025. – URL: https://www.clausiuspress.com/assets/default/article/2025/02/01/article_1738425500.pdf
35. Madden, M., та ін. *Parents, Teens, and Online Privacy*. – 2012. – URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2012/11/20/parents-teens-and-online-privacy/>
36. Mead, M. *Growing Up in New Guinea*. – 1930. – URL: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.499523>
37. Ministère de l'Éducation nationale. *Loi sur l'obligation scolaire*. – URL: <https://www.legifrance.gouv.fr>
38. Ministère de l'Éducation nationale. *Mon rôle de parent*. – 2023. – URL: <https://www.education.gouv.fr/mon-role-de-parent-323762>
39. Montessori, M. *The Montessori Method*. – 1912. – URL: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/39863/pg39863-images.html>

40. NatCen Social Research. *Parental Engagement: Thematic Focus Report*. – 2023. – URL: <https://natcen.ac.uk/publications/parental-engagement-thematic-focus-abs-national-evaluation-2023>
41. Nicholson et al. Parents with a Mental Illness... // *Australian Journal of Psychology*. – 2023. – URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/18387357.2023.2220437>
42. OECD. *Parenting in the Digital Age*. – 2023. – URL: <https://www.oecd.org/education/parenting-in-the-digital-age.htm>
43. ReliefWeb. *67% of Ukrainians Not Aware of Parenting Resources...* – 2025. – URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/67-cent-ukrainians-not-aware-parenting-knowledge-and-skills-resources-unicef-study-enuk> (reliefweb.int)
44. Rogers, C. R. *Client-Centered Therapy*. – 1951. – URL: <https://archive.org/details/onbecomingperson00roge>
45. Save the Children. *Parenting without Violence*. – 2018. – URL: https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/Parenting-without-Violence_-_Common-Approach-package_FINAL.pdf
46. Save the Children. *Positive Parenting in Action*. – 2023. – URL: <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/positive-parenting-in-action.pdf>
47. School Education Gateway. *La Mallette des Parents*. – 2024. – URL: <https://school-education.ec.europa.eu/en/teach/practice/involving-and-engaging-parents-through-innovative-practices>
48. Smith, J., Reynolds, L. Parents as Allies Partnership // *Education Sciences*. – 2025. – URL: <https://www.mdpi.com/2227-7102/15/5/533>
49. Smith, R., та ін. Group-based Parenting Programs // *Children and Youth Services Review*. – 2025. – URL: <https://www.sciencedirect.com/journal/children-and-youth-services-review/vol/172/suppl/C>
50. UNESCO. *Reimagining Our Futures Together*. – 2021. – URL: <https://www.unesco.org/en/articles/reimagining-our-futures-together-new-social-contract-education>
51. UNICEF. *Parenting Resources Hub*. – URL: <https://www.unicef.org/eca/parenting-hub>
52. UNICEF. *Digital Parenting and Child Well-Being*. – 2024. – URL: https://www.unicef.org/media/174611/file/Parenting%20for%20the%20digital%20Age_Final%20report.pdf.pdf

53. UNICEF. *Ukraine Humanitarian Situation Report 2021*. – URL: <https://www.unicef.org/appeals/ukraine/situation-reports>
54. UNICEF. *Positive Parenting Report*. – URL: <https://www.unicef.org/cuba/en/positive-parenting>
55. Université Paris-Sorbonne. *L'éducation partagée*. – URL: <https://www.sorbonne-universite.fr>
56. WHO. *Parenting Interventions to Prevent Violence Against Children*. – 2024. – URL: <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/violence-prevention/violence-against-children>
57. WHO & UNICEF. *Mental Health and Parenting Report*. – 2024. – URL: <https://www.unicef.org/parenting/mental-health>

ДОДАТКИ

Таблиця 4.1. Порівняння моделей сімейного виховання у Великій Британії, Франції та Німеччині

Критерій	Велика Британія	Франція	Німеччина
Ціннісні орієнтації	Самостійність, критичне мислення, рівність можливостей	Соціальна інтеграція, «спільне виховання», колективні цінності	Інклюзія, соціальна відповідальність, підтримка батьківської компетентності
Роль держави	Законодавство (<i>Children Act 1989</i> , <i>Education Act 1996</i>), програми підтримки, контроль Ofsted	Державні програми підтримки, <i>École des Parents</i> , онлайн-платформи для батьків	<i>Schulgesetz</i> , <i>Elternarbeit</i> , <i>Elternschule</i>
Участь батьків	Активна: <i>Family Learning Programmes</i> , <i>Family Lives Hub</i>	Участь у шкільних радах, тренінгах, «Parents' Space»	Регулярна: консультації, тренінги, <i>Elternschule</i>
Результати для дитини	Покращення навчальних результатів (+4 міс.), розвиток самостійності	Соціалізація, рівні можливості, громадянська активність	Інклюзивність, позитивний психологічний клімат, розвиток емпатії